

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Vít Benešovský

Vývoj češtiny Andreje Babiše z pohledu osvojování druhého jazyka
The development of Andrej Babiš's Czech from a second-language
acquisition viewpoint

2018

Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Valková, Ph.D.

Děkuji vedoucí práce Mgr. Jarmile Valkové, Ph.D., za cenné rady a pomoc při plánování i zpracování. Díky patří také doc. PhDr. Míře Nábělkové, CSc., konzultantce částí týkajících se slovenštiny.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 7. května 2018

.....

Bc. Vít Benešovský

Klíčová slova:

osvojování druhého jazyka, chybová analýza, čeština, slovenština, Babiš

Keywords:

second-language acquisition, error analysis, Czech, Slovak, Babiš

Abstrakt: Tématem práce je vývoj češtiny politika a podnikatele slovenského původu Andreje Babiše, jehož projevy se v posledních letech staly součástí veřejného prostoru. Cílem je popsat, jak se Babišův jazyk v čase mění a jak se v něm projevuje interference ze slovenštiny. Hypotézy se zaměřují na chybovost, podíl slovakismů na celkovém počtu chyb, převládající typ chyb a poměr interlingválních a intralingválních problémů. Teoretická část představuje hlavní pojmy z oboru SLA (osvojování druhého jazyka), z jehož poznatků vycházíme při chybové analýze následující v části praktické. Pozornost je věnována také lexikálním, syntaktickým, morfologickým, fonetickým, fonologickým a jiným rozdílům mezi češtinou a slovenštinou, které jsou zdrojem negativního transferu v Babišově češtině. Závěr ukazuje, jak se během šesti let změnily parametry politikova projevu, a nabízí vysvětlení těchto změn.

Abstract: This thesis deals with the development of Andrej Babiš's Czech. Babiš is a Slovak politician and businessman, who lives in the Czech Republic and whose speeches and media appearances have been part of Czech public discourse for the past few years. The aim of this thesis is to describe how Babiš's language changes over time and how Slovak interference influences it. Hypotheses focus on the number of errors in Babiš's speech, the specific types of errors he makes and the interlingual / intralingual error ratio. The theoretical part of the thesis introduces basic second-language acquisition terminology, which is later used in the practical part. The practical part consists mainly of an error analysis of recordings of interviews with Babiš. Lexical, syntactic, morphological, phonetic, phonological and other differences between Czech and Slovak, which are the source of negative language transfer in Babiš's Czech, are also described. The conclusion shows how parameters of the politician's speech changed over six years and offers an explanation of the change.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	KDO JE ANDREJ BABIŠ?	4
2.1	DĚTSTVÍ, MLÁDÍ A VZDĚLÁNÍ	4
2.2	KARIÉRA ZA SOCIALISMU	5
2.3	AGROFERT.....	6
2.4	POLITICKÁ KARIÉRA.....	6
2.5	VLASTNICTVÍ MÉDIÍ	7
3	SECOND LANGUAGE ACQUISITION – JAK VĚDECKY ZKOUMAT OSVOJOVÁNÍ A UČENÍ JAZYKA?	9
3.1	INTERLANGUAGE – MEZIJAZYK.....	11
3.2	POŘADÍ OSVOJOVÁNÍ PRVKŮ DRUHÉHO JAZYKA	11
3.3	UNIVERZÁLNÍ GRAMATIKA	13
3.4	ROLE PRVNÍHO JAZYKA	16
3.5	CHYBOVÁ ANALÝZA	17
3.6	SBĚR VZORKŮ ŽÁKOVSKÉHO JAZYKA	18
4	ČEŠTINA A SLOVENŠTINA – BLÍZKÉ, A PŘITOM ROZDÍLNÉ JAZYKY.....	20
4.1	MORFOLOGICKÉ ROZDÍLY MEZI ČEŠTINOU A SLOVENŠTINOU	23
4.1.1	<i>Podstatná jména</i>	<i>24</i>
4.1.2	<i>Přídavná jména.....</i>	<i>25</i>
4.1.3	<i>Zájmena</i>	<i>26</i>
4.1.4	<i>Slovesa</i>	<i>26</i>
4.2	SLOVOTVORBA A ROZDÍLNÉ LEXIKUM	27
4.3	SYNTAX.....	28
4.4	FONETIKA A FONOLOGIE	30
4.5	ČESKÁ JAZYKOVÁ SITUACE	32
5	ANALÝZA ČEŠTINY ANDREJE BABIŠE	36
5.1	METODOLOGIE.....	36
5.2	HYPOTÉZY.....	37

5.3	PŘEPIS PRVNÍ – ROK 2011	37
5.4	PŘEPIS DRUHÝ – ROK 2014	46
5.5	PŘEPIS TŘETÍ – ROK 2017	57
6	ZÁVĚR	63
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	64
7.1	KNIHY	64
7.2	ONLINE	66
PŘÍLOHA 1. - 2011		I
PŘÍLOHA 2. - 2014		II
PŘÍLOHA 3. - 2017		III

1 Úvod

Míšení jazyků není a v dějinách nebylo ničím vzácným. Na Ukrajině například část mluvčích používá tzv. suržyk, směs ruštiny a ukrajinštiny, v Bělorusku se vyskytuje tzv. trasjanka, směs ruštiny a běloruštiny. První termín znamená původně směs mouky z různých druhů obilí, druhý označoval nekvalitní směs letošního a loňského sena. Oba sociolekty mají nízkou prestiž, protože se předpokládá, že jejich mluvčí dokonale neovládají ani jeden z jazyků, ze kterých tyto sociolekty vzešly. V případě podobného míšení španělštiny a angličtiny se neoficiálně a opět s určitým despektem mluví o Spanglish, zatímco Češi posměšně nazývají angličtinu se silnou interferencí z češtiny Czenglish. Dalším stupněm míšení jazyků jsou pidginy, jazyky se zjednodušenou gramatikou vzniklé většinou z nutnosti komunikace mezi dvěma různojazyčnými skupinami. Těm jsou svým původem blízké kreolštiny, které se oproti pidginům staly dokonce přirozenými rodnými jazyky určitých populací.

V česko-slovenském prostředí se jazyky nemísily tak výrazně, jako na Ukrajině či v Bělorusku, i když česká a slovenská nářečí tvoří jazykové kontinuum a čeština a slovenština se dlouhodobě navzájem ovlivňovaly a ovlivňují. Lidé v Česku a na Slovensku běžně hovoří v jedné konverzaci oběma jazyky, není však časté, že by oba jazyky dlouhodobě střídali či mísili jediný mluvčí. Takovým jazykovým chováním byl známý prezident socialistického Československa Gustáv Husák, jehož „českoslovenština“ byla rovněž vnímána jako neprestižní.

Termín „českoslovenština“ se vyskytuje také v současném diskurzu českém i slovenském, často právě k popisu specifického idiolektu Andreje Babiše. Odborně s výrazem pracuje např. Nábělková, která českoslovenštinu charakterizuje jako přepínání kódů či jejich fúzi v jediné promluvě. (2008) Sám Babiš toto přepínání či míšení kódů sám reflektuje, když například v jednom ze zkoumaných rozhovorů říká: „(...) já už neumím ani po česky, ani po slovensky pořádně.“

Jakožto Čech, učitel češtiny pro cizince, který ovládá slovenštinu a vědomě i nevědomě v neformálních situacích používá prvky obou jazyků, jsem se rozhodl věnovat se ve své diplomové práci právě češtině a slovenštině. Mým záměrem bylo zpracovat jakousi případovou studii, výzkum mezijazyka či idiolektu Slováka, který se aktivně učí česky nebo si češtinu osvojuje v českojazyčném prostředí. Poměrně přirozeně jsem se zaměřil na společensky a mediálně nejvýraznějšího mluvčího češtiny s interferencí ze slovenštiny posledních let – politika a byznysmena Babiše.

Cílem práce je popsat vývoj Babišovy češtiny během šesti let (2011–2017). Za začátek zkoumaného období byl vybrán rok, kdy Babiš založil své politické hnutí a začal se pravidelně objevovat v médiích, jako konec jsme zvolili rok 2017, tedy rok začátku psaní závěrečné práce. Celkem jsme zkoumali tři přepisy rozhovorů – z roku 2011, 2014 a 2017, tedy vždy s tříletým rozestupem.

První kapitola stručně představuje původce zkoumaných promluv Andreje Babiše. Ilustruje jeho význam pro společenské prostředí v České republice a snaží se určit, co mělo vliv na jeho celkový jazykový vývoj. Od ministrů, poslanců a obecně politiků (stejně jako např. mediálních pracovníků) je stále vyžadována dobrá jazyková úroveň a používání spisovného jazyka. Zároveň může jejich vyjadřování sloužit jako určitý vzor, něco, na co se odvoláváme. Domníváme se tedy, že pokud se např. premiér či prezident vyjadřuje určitým způsobem, může vytvářet precedens a měnit reálnou jazykovou kulturu v zemi. I proto má smysl se jazykem tak významného politika odborně zabývat.

Tématem druhé kapitoly je teoretický rámec pro zkoumání Babišova mezijazyka – lingvistická disciplína s názvem second-language acquisition (osvojování druhého jazyka). Tato kapitola také objasňuje hlavní pojmy a metody, které později používáme ve výzkumné části.

Třetí kapitola popisuje nejvýraznější rozdíly mezi češtinou a slovenštinou – právě ty jsou zdrojem interference v Babišově češtině. V následující chybové analýze nám znalosti o těchto odlišnostech pomohou identifikovat druh a původ chyb.

Čtvrtá, závěrečná kapitola je věnována samotné analýze přepisů. Závěr přináší výsledky analýzy a jejich vysvětlení.

Češtině Slováků se v minulosti věnovali různí autoři, i když z jiných úhlů pohledu. Nábělková ve své knize *Slovenčina a čeština v kontakte: pokračovanie príbehu* popisuje experiment, v jehož rámci měli Slováci bez přípravy hovořit česky. Respondenti se s různým úspěchem snažili v češtině vyprávět o svých zážitcích a nezdá se, že by se sami opravovali a komentovali výběr variant. (2009)

Pozoruhodná je také esejisticky pojatá diplomová práce slovenského herce Tomáše Dianišky *Můj zápas – od slovenštiny k češtině na jevišti*, kterou obhájil na Divadelní fakultě AMU. Dianiška v ní píše o své zkušenosti s učením se češtině a snahou dokonale ovládnout její zvukovou podobu pro své umění. (2009)

Studii o jazykové kompetenci slovenských psychiatrů v České republice vedla Satinská. (2008) Osvojování češtiny u Slováků v českém prostředí zkoumaly také Hoffmannová a Müllerová. (2004)

Celkově ovšem lze říci, že prací věnujících se češtině Slováků není mnoho.

2 Kdo je Andrej Babiš?

2.1 *Dětství, mládí a vzdělání*

Andrej Babiš se narodil 2. září roku 1954 v Bratislavě.¹ Je to český politik a podnikatel slovenského původu, druhý nejbohatší český občan,² zakladatel koncernu Agrofert a politického hnutí ANO, od roku 2013 poslanec Parlamentu ČR. Mezi roky 2014 a 2017 zastával funkci místopředsedy vlády České republiky a ministra financí ve vládě premiéra Bohuslava Sobotky. Od devadesátých let žije v Praze. (Pergler, 2014, s. 7)

Babišova rodina z otcovy strany pochází ze západního Slovenska. Matčina rodina přišla na Slovensko po druhé světové válce z Podkarpatské Rusi. (Tamtéž, s. 7)

Otec Andreje Babiše Štefan Babiš pracoval za socialismu v zahraničním obchodu. Na konci padesátých let pracoval jako delegát v Etiopii, poté strávil i s rodinou pracovně čtyři roky v Paříži. (Tamtéž, s. 10) V letech 1969–1975 byl obchodním přidělcem ve Stálé misi ČSSR u Organizace spojených národů v Ženevě. Po návratu ze Švýcarska se stal ředitelem odštěpného závodu PZO Polytechna na Slovensku, kde pracoval až do důchodu. (Tamtéž, s. 30–31)

Andrej Babiš chodil jako dítě do první třídy v padesátých letech v Paříži. Velkou většinu základní školy vychodil v Bratislavě. Na konci šedesátých let studoval na gymnáziu ve Švýcarsku a opět v Bratislavě. Maturoval v roce 1974 ze slovenštiny, ruštiny, francouzštiny a matematiky. Hrál závodně volejbal. (Tamtéž, s. 10–13)

„Na College Rousseau nakonec vychodil pouze jeden ročník, přesto gymnázium sehrálo později klíčovou roli v Babišově podnikání. Podle jeho vlastního podání financovali rozjezd Agrofertu spolužáci z této školy.“ (Tamtéž, s. 12)

Po maturitě Babiš začal studovat Obchodní fakultu Vysoké školy ekonomické v Bratislavě, kterou pomáhal založit jeho otec. „Na katedře ekonomiky zahraničního obchodu, jež spadala pod Obchodní fakultu, jméno Babiš dobře znali. Andrejův otec se v polovině 60. let podílel na jejím zrodu. Syn velké uznání pro vysokou školu neměl, připadala mu prý natolik nenáročná, že se nudil. ‚Byla to lehká škola. Učili nás o dva roky starší kolegové. Říkalo se, že koho nesrazila tramvaj, udělal ekonomku,‘ poznamenal v předvolebním videorozhovoru hnutí ANO ze září 2013.“ (Tamtéž, s. 14) Školu dokončil s červeným

¹ Andrej Babiš. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR, c2009-2017 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/andrej-babis-115388/>

² 70 nejbohatších Čechů 2017. *Forbes* [online]. MediaRey, SE, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://www.forbes.cz/miliardari/>

diplomem. Během studia pracoval v mezinárodní studentské organizaci AIESEC, několik let vedl její pobočku na bratislavské VŠE. Díky tomu mohl za socialismu odjet na pracovní pobyty do Francie a Belgie. (Tamtéž, s. 15)

2.2 Kariéra za socialismu

Po promoci v roce 1978 nastoupil Andrej Babiš do slovenského podniku zahraničního obchodu Chemapol, brzy přejmenovaného na Petrimex. (Pergler, 2014, s. 17) Podniky zahraničního obchodu (PZO) v té době kontrolovaly veškerý dovoz i vývoz, jejich členové cestovali i do západních zemí. Vysoké posty v těchto podnicích byly většinou vyhrazeny vysokoškolsky vzdělaným členům Komunistické strany Československa. Po roce 1989 se často právě z nich stávali významní podnikatelé: „Nejznámějším PZO byla díky maloobchodním prodejnám společnost Tuzex, ale známá jména jsou i Technoexport, Strojexport, Škodaexport či Omnipol. Místa v pézetkách, prošpikovaných tehdejší státní bezpečností, patřila především dobře prověřené elitě, absolventům ekonomických a právnických škol. V době uzavřených hranic slibovala možnost výjezdů do zahraničí, získání tuzexových bonů a trénink cizího jazyka. Pézetky tak měly ještě jeden skrytý obrovský bonus, který využila řada jejich zaměstnanců po listopadové revoluci v roce 1989: byla to vstupenka do velkého byznysu. Andrej Babiš, Tomáš Chrenek, Jiří Šimáně, Josef Hušek, Luděk Vinš, Václav Junek či František Chvalovský. Všichni tito bývalí či současní velkopodnikatelé mají společné právě to, že před rokem 1989 pracovali v pézetce.“ (Klímová, 2009)

V Petrimexu měl Babiš zpočátku na starost kontrolu surovin, které podnik dovážel. Později byl přearán do skupiny, která obchodovala s plasty a přípravky na výrobu gumy. Časem se stal zástupcem ředitele této skupiny. V podniku vedl tamní organizaci Svazu socialistické mládeže a v roce 1980 vstoupil do Komunistické strany Československa. (Pergler, 2014, s. 18) Do tohoto období časově spadá i údajná spolupráce se Státní bezpečností, na niž ukazovaly dokumenty slovenského Ústavu paměti národa.^{3 4 5} Sám Babiš spolupráci popírá. (Březina, 2011)

³ KS ZNB Správa ŠtB Bratislava (Séria II). *Ústav pamäti národa* [online]. c2004-2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=kraj&kniha=75&strana=18&zaznam=68924>

⁴ KS ZNB Správa ŠtB Bratislava (Séria II). *Ústav pamäti národa* [online]. c2004-2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=kraj&kniha=75&strana=18&zaznam=68924>

⁵ Kompletní spis spolupracovníka StB Andreje Babiše. *Aktuálně.cz* [online]. Economia, 2013 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kompletni-spis-spolupracovnika-stb-andreje-babise>

I proto, že uměl francouzsky, byl v roce 1985 Andrej Babiš vyslán Petrimexem jako obchodní delegát do marockého hlavního města Rabatu, kde zastupoval i další podniky zahraničního obchodu. Na Slovensko se vrátil až v roce 1991 a stal se ředitelem jedné z obchodních skupin Petrimexu. (Pergler, 2014, s. 35–36)

2.3 Agrofert

Když se v roce 1992 rozdělovalo Československo na dva státy, Andrej Babiš zřídil kancelář Petrimexu v Praze. V roce 1993 z ní vznikl samostatný podnik Agrofert, spol. s r. o.⁶

V současnosti je Agrofert akciovou společností a největším zemědělským, potravinářským, chemickým a dnes také mediálním holdingem v zemi. Ovládá více než 250 firem v České republice, na Slovensku i v dalších státech. Na oficiálním webu je uvedeno, že má 34 000 zaměstnanců.⁷ Babiš už Agrofert oficiálně nevlastní ani neřídí, v roce 2014 odešel z vedení, když se stal ministrem financí⁸ a v roce 2017 holding převedl do svěřenského fondu, aby formálně vyhověl novele zákona o střetu zájmů.⁹

S Agrofertem je spojeno množství kauz, ve kterých Andrej Babiš figuruje nebo v minulosti figuroval. Některé z nich shrnuje například knižně vydaná sbírka reportáží redaktorů Deníku Referendum Zuzany Vlasaté a Jakuba Patočky *Žlutý baron*. (2017)

2.4 Politická kariéra

Na podzim roku 2011 založil Babiš občanskou iniciativu s názvem Akce nespokojených občanů. Jako politické hnutí se pod názvem ANO 2011 zaregistrovala v květnu roku 2012. (Šídllová, 2011)

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 kandidoval Babiš jako lídr ANO 2011 v Praze. (Adamičková, 2013) Se ziskem více než 18 procent hlasů dosáhlo hnutí

⁶ Agrofert, spol. s r.o. *Peníze.cz - Obchodní rejstřík* [online]. Partners Media, c2000-2017 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <http://rejstrik.penize.cz/48117072-agrofert-spol-s-r-o>

⁷ O Agrofertu. *Agrofert* [online]. Agrofert [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <https://www.agrofert.cz/o-agrofertu>

⁸ „Zvláštní pocit.“ Babiš si podepsal výpověď v Agrofertu. *Týden.cz* [online]. Empresa Media, 2014 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet-miliardaru/zvlastni-pocit-babis-si-podepsal-vypoved-v-agrofertu_295519.html#.UtlmFxBNzIU

⁹ Babiš vložil Agrofert do svěřenských fondů. Dohlížet na ně bude i partnerka Monika. *Lidovky.cz* [online]. Mafra, 2017 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/babis-vlozil-akcie-svych-firem-do-sverenskych-fondu-fh5-/zpravy-domov.aspx?c=A170203_121839_ln_domov_ELE

v těchto volbách překvapivého úspěchu, když skončilo druhé za vítěznou ČSSD. Babiš sám se stal poslancem Parlamentu ČR.¹⁰

Na začátku roku 2014 byl kandidátem ANO 2011 na funkci ministra financí a vicepremiéra a ještě v lednu téhož roku byl do obou funkcí prezidentem Zemanem jmenován. (Kopecký, 2014) Od té doby v průzkumech i navzdory politickým a finančním aférám, ve kterých figuroval (Čapí hnízdo, korunové dluhopisy), nebo prosazení nepopulární elektronické evidence tržeb pravidelně obsazoval místo nejoblíbenějšího politika.¹¹

V roce 2017 byl Babiš obviněn z krácení daní v již zmíněné kauze korunových dluhopisů.¹² Premiér Sobotka Babiše v květnu téhož roku odvolal z funkce ministra financí, údajně právě kvůli zmíněné aféře.¹³ I přesto měla Babišova strana v polovině roku v průzkumech zdaleka největší preference ze všech. Volil by ji tehdy každý čtvrtý Čech.¹⁴

2.5 Vlastnictví médií

Jak uvádí Pergler, Andrej Babiš v minulosti finančně podporoval server Česká pozice, který založil jeho známý István Léko, novinář se zkušenostmi z Respektu, Týdne a týdeníku Euro, současný šéfredaktor Lidových novin. Babiš v minulosti jednal o koupi TV Barrandov, TV Pohoda a vydavatelství Vltava-Labe-Press. Jednání však skončila neúspěšně. Později si založil firmu AGF Media, která začala vydávat jeho vlastní periodikum, týdeník s názvem *5 plus 2* distribuovaný zdarma, a to s milionovým nákladem a v osmdesáti regionálních mutacích. V červnu 2013 koupil Babiš vydavatelský dům Mafra, zastřešující MF Dnes, Lidové noviny, Metro, server iDnes.cz nebo hudební televizi Óčko. Došlo k výměně šéfredaktorů a někteří důležití novináři odešli pracovat jinam, mezi nimi například investigativní reportér Jaroslav Kmenta. Na podzim Babiš koupil také nejposlouchanější českou rozhlasovou stanici Rádio Impuls. Před svým vstupem do vysoké politiky tak šéf

¹⁰ Výsledky voleb v České republice. *IDnes.cz* [online]. Mafra, 2013 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://volby.idnes.cz/poslanecka-snemovna-2013.aspx>

¹¹ Popularita politiků. *STEM* [online]. STEM, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/category/popularita-politiku/>

¹² Babiš čelí trestnímu oznámení za krácení daní skrze korunové dluhopisy. *IDnes* [online]. Mafra, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/babis-trestni-oznameni-kraceni-dani-d6h-domaci.aspx?c=A170104_143423_domaci_hro

¹³ Babiš definitivně končí ve vládě. Zeman ho odvolá ve středu. *Info.cz* [online]. Czech News Center, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/babis-definitivne-konci-ve-vlade-zeman-ho-odvola-ve-stredu-10053.html>

¹⁴ STEM – volební preference – červen 2017. *Stem.cz* [online]. Stem, 2017 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/stem-volebni-preference-cerven-2017/>

Agrofertu získal také nemalou část českých médií a ve svých rukou koncentroval značnou moc. (2014, s. 123–128) Především zahraniční média ho pak začala nazývat oligarchou a přirovnávat ho k italskému kontroverznímu politikovi a mediálnímu magnátovi Silviu Berlusconi. (Cichowlas, 2015)

3 Second language acquisition – jak vědecky zkoumat osvojování a učení jazyka?

Second-language acquisition neboli osvojování druhého jazyka je jednak samotný proces osvojování, jednak také vědecká disciplína, která tento proces zkoumá.

Druhý jazyk (second language) je definován jako jakýkoli jazyk, kterému se člověk učí poté, co ovládl jazyk první, mateřský. V užším a přesnějším smyslu, především v kontrastu s pojmem cizí jazyk, však jde o jazyk jiný než první, kterému se člověk učí v prostředí, kde se tímto jazykem běžně komunikuje, tak, jak je tomu například u imigrantů. Pojem cizí jazyk se pak vztahuje k nabývání jazyka v prostředí, kde se běžně nepoužívá. (Richards, 2010, s. 514)

Pojmy osvojování a učení se někdy používají jako zaměnitelné, jindy se však rozlišuje mezi osvojováním coby nevědomým nabýváním jazyka v prostředí, kde se používá, tedy typicky jazyka druhého, a učením jakožto vědomým procesem, ve kterém hrají roli pravidla, jak tomu bývá u jazyka cizího. Lze se setkat také s užíváním pojmu osvojování (acquisition) pouze tehdy, pokud jde o osvojování jazyka prvního. (Tamtéž, s. 312)

Gassová uvádí, že osvojování druhého jazyka (dále jen SLA z anglického „second-language acquisition“) začalo jako interdisciplinární obor a je tedy těžké určit přesnou dobu jeho vzniku. Za éru skutečného vědeckého rozvoje této disciplíny však můžeme považovat přibližně období od druhé poloviny šedesátých let dvacátého století, kdy vyšly první zásadní texty od britského lingvisty Pita Cordera, na kterého později navázal Američan Larry Selinker. SLA se snaží objevit, jak si člověk osvojuje druhý jazyk, proč si většina lidí nedokáže osvojit druhý jazyk na stejné úrovni jako jazyk první a proč si jen málokdo dokáže osvojit více než jeden jazyk na úrovni rodilého mluvčího. Zabývá se také hypotézami, které si při osvojování druhého jazyka většinou nevědomě formulujeme ohledně jeho pravidel, a zkoumá, zda jsou tato „pravidla“ podobná těm, která jsou přítomna v prvním jazyce, těm, která jsou přítomna ve druhém jazyce, anebo se nepadobají pravidlům ani jednoho z jazyků. Existence SLA coby vědního oboru má své velmi praktické opodstatnění: metody výuky jazyků je třeba zakládat na porozumění tomu, jak osvojování nebo učení jazyka probíhá. Povědomí o procesech osvojování jazyka je třeba také při organizovaném jazykovém managementu a jazykovém plánování. (Gass, 2008, s. 1–6)

Anglickojazyčné publikace o SLA (např. publikace Ellise, Saville-Troikeové a mnohé další) pracují s pojmem *learner*, který označuje toho, kdo se učí jazyk nebo toho, kdo si

osvojuje jazyk. V této práci budeme pro takovou osobu používat pojem „žák“ podle Šebestova terminologického slovníku *Druhý a cizí jazyk: osvojování a vyučování*. (2014)

Ten, kdo si osvojuje druhý jazyk nebo se ho učí, je zpravidla brzy konfrontován s jeho zvukovou stránkou, jednak zvukovým systémem, tedy fonologií, jednak technickou realitou tohoto systému – fonetikou, jak uvádí Gassová:

„Znalost zvukového systému (fonologie) je komplexní. Přinejmenším v sobě zahrnuje povědomí o tom, které zvuky v daném jazyce jsou možné, a které ne. Například rodilý mluvčí angličtiny ví, že první samohláska ve jméně Goethe v angličtině jako zvuk neexistuje. Tato znalost se odráží ve vnímání i produkci – obvykle používáme zvukově blízkou anglickou hlásku, když to jméno chceme vyslovit. Fonologická znalost obsahuje také informace o tom, co se děje se slovy, mluvíme-li rychle, oproti tomu, když pečlivě vyslovujeme.“¹⁵ (2008, s. 8)

Dalším předmětem osvojování je syntax. Žák postupně zjišťuje, jaké kombinace slov mají v cílovém jazyce význam, a jaké ne. Osvojuje si slovosled, který se samozřejmě může výrazně lišit od slovosledu v jeho prvním jazyce, a zjišťuje, jak může slovosled nebo určitá kombinace slov změnit význam promluvy. (Gass, 2008, s. 9–10)

Většinou nevědomě si žák osvojuje také specifickou morfologii cílového jazyka. Učí se, jaké morfémy jsou v jazyce přítomny, a jak mění význam slova. Typickým příkladem je anglické sloveso *establish*, ze kterého lze pomocí morfémů teoreticky utvořit třeba mimořádně dlouhé podstatné jméno *disestablishmentarianism*: *dis–establish–ment–ari–an–ism*. (Tamtéž, s. 11)

Významy slov se zabývá sémantika:

„Znalost sémantiky jazyka zahrnuje znalost významu slov. Například v angličtině znamená *table* objekt s plochým vrškem a třemi nebo čtyřmi nohami a *leaf* nejčastěji označuje část stromu. Jako rodilí mluvčí však také musíme být schopni rozlišovat mezi významem *leaf* coby listu stromu a *leaf* coby rozšířením desky stolu. Když vidíme v televizi reklamu na stůl s přídavnými *leafs*, je to znalost homonym, která nám pomáhá interpretovat reklamu tak, jak byla zamýšlena. Pro žáka to tak jednoduché není, protože si může představovat stůl se skutečnými listy (*leafs*). Navíc je důležité uvědomovat si, že hranice významů nejsou vždy ostré. Jaký je rozdíl mezi *cup* a *glass*? V mnoha případech je to jasné, v jiných už méně. Významy samotných slov nejsou jediným způsobem, jak vyjádřit informaci. Jako rodilí mluvčí víme, že způsob, jakým slova uspořádáme ve větě, také ovlivňuje jejich význam. Chápeme tedy, že syntax a sémantika jsou navzájem provázané.“ (Tamtéž, s. 12)

¹⁵ Všechny cizojazyčné citace přeložil Vít Benešovský.

Jedním z nejobtížnějších problémů pak může být pragmatika. I když žák ovládne všechny ostatní oblasti, pokud neví, v jaké situaci lze určitou frázi použít a jak na ni bude příjemce reagovat, dočká se v komunikaci neúspěchu. (Tamtéž, s. 13)

3.1 Interlanguage – mezijazyk

Jednou ze základních premis SLA je předpoklad, že žák si v procesu osvojování cílového jazyka nevědomě vytváří jazyk do značné míry vlastní, založený na některých principech jazyka prvního, a některých principech jazyka cílového, jakousi směs, ve které jsou navíc přítomny prvky cizí jak prvnímu, tak cílovému jazyku. Tomu se říká interlanguage, česky mezijazyk. S mezijazykem úzce souvisí tzv. fosilizace, jev, při kterém se osvojování jazyka zastaví a žák se nadále nezlepšuje, jeho mezijazyk ustrne v určité fázi. Je známo, že u naprosté většiny žáků fosilizace nastane dříve, než v cílovém jazyce dosáhnou úrovně rodilého mluvčího, této úrovně dosáhne minimum žáků. (Gass, 2008, s. 14)

Podobu konkrétního mezijazyka ovlivňuje fenomén zvaný jazykový transfer. Jedná se o přenášení principů jednoho, většinou prvního jazyka, do druhého, většinou cílového jazyka. Tento transfer může být pozitivní v situaci, kdy žák (často nevědomě) využije znalost prvního jazyka k tomu, aby utvořil gramaticky správnou promluvu v jazyce cílovém, nebo negativní, když žák do cílového jazyka přeneseme princip, který v něm nefunguje, a výsledná promluva je gramaticky nesprávná. Druhé situaci se také říká jazyková interference. Nejčastějším příkladem interference, které si může všimnout i laik, je cizí přízvuk, tedy přenášení fonetických prvků prvního jazyka na druhý jazyk. (Saville-Troike, 2006, s. 19)

3.2 Pořadí osvojování prvků druhého jazyka

Za základ pro studium pořadí osvojování prvků druhého jazyka bývá považováno studium pořadí osvojování prvků jazyka prvního. První výzkumy v této oblasti se prováděly v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století (např. McNeill, Slobin, Brown). (Ellis, 1999, s. 76)

„Jedním z široce rozšířených zjištění ve výzkumu osvojování prvního jazyka je, že jazykový vývoj u dětí zřejmě odpovídá poměrně jasně definovanému schématu. Tento vzorec je patrný ve způsobu, jakým si osvojujeme veškeré jazykové systémy. Děti zpravidla začínají s jednoslovnými vyjádřeními, které fungují jako celé věty. Postupně prodlužují délku výpovědí, přičemž procházejí stádií, v nichž většinu jejich mluvy tvoří dvouslovné, pak

trojslovné a čtyřslovné výpovědi. Zároveň si systematicky osvojují různá syntaktická a morfologická pravidla jazyka. Výsledkem je pozoruhodná pravidelnost zřejmá jak v obecném vzorci vývoje, tak i v pořadí osvojování specifických jazykových systémů (např. časů či záporů). Tato pravidelnost je často popisována s pomocí průměrné délky promluvy, která je použita jako měřítko vývoje. Např. Crystal (1976) popisuje gramatické prvky pozorovatelné v jazyce dětí, když je průměrná délka jejich promluv jedno slovo, dvě slova, tři slova atd.“ (Tamtéž, s. 77)

Co se týče osvojování druhého jazyka, výzkumníci zkoumali především neplánované promluvy, tedy situace, kdy se žák jednoduše spontánně snaží vyjádřit myšlenku. Promluvy plánované pro ně neměly takovou hodnotu, protože žák si při nich může předem rozmyslet, jaké formy použije a jakým způsobem. Výsledky, o kterých se zmiňujeme, se týkají situace, kdy si žák osvojuje druhý jazyk v přirozeném, neformálním prostředí, tím, že žije v oblasti, kde se mluví cílovým jazykem. Tehdy v mnoha případech nastává nejprve tzv. tichá fáze (silent period), kdy žák nemluví a pouze poslouchá. Ellis uvádí příklad Takahira, dva a půl roku starého japonského chlapce, kterého v sedmdesátých letech zkoumali Itoh a Hatchová, a který v americké školce i doma odmítal první tři měsíce mluvit anglicky. Tichá fáze však zdaleka není výsadou dětí, i když je u nich častější. Druhým stadiem je formulaic speech, což můžeme přibližně přeložit jako „frázovitá mluva.“ Je to fáze, kdy se žák naučí používat určitá slova nebo kombinace slov jako celky, jejichž jednotlivé části často nedokáže rozlišit a ví pouze, ve které situaci může konkrétní frázi použít. Později objeví, že se skládají z částí, které mají vlastní význam, a začne je ne vždy správně kombinovat, přičemž objevuje gramatické zákonitosti cílového jazyka. S tímto přístupem nesouhlasili Krashen a Scarcella, kteří tvrdili, že žák nedekóduje naučené fráze, ale pravidla jazyka objevuje nezávisle na nich pomocí informací z tzv. inputu či vstupu, tedy jazyka, který slyší kolem sebe.

Později, někdy i zároveň s fází frázovité mluvy, nastupuje fáze strukturálního a sémantického zjednodušení, ve které žák produkuje promluvy sestávající z jednoho nebo dvou slov. V těch chybí gramaticky i významově podstatné součásti. Žák například řekne: „knihovna“ a myslí tím „(on / ona) je v knihovně,“ nebo „on míč pryč“ a myslí „on ten míč zahodil,“ nebo „já ne modrou,“ když myslí „nemám modrou pastelku.“ Lze si všimnout, že tyto promluvy silně připomínají pidginy, jazyky vzniklé radikálním zjednodušením původního jazyka nebo dvou jazyků a smíšením jejich prvků. (Tamtéž, s. 82–89)

V sedmdesátých letech se výzkum v oboru SLA soustředil také na pořadí osvojování morfémů a tzv. sekvenci osvojení jediného morfému:

„V sedmdesátých letech proběhla řada studií, obvykle nazývaných morfémovými, které si kladly za cíl zjistit pořadí osvojování gramatických prvků, jako jsou v angličtině například členy, nebo morfémů typu plurálního -s. Tyto studie byly motivovány podobnými studiemi týkajícími se osvojování prvního jazyka. Výzkumníci se snažili zjistit především to, jestli i zde existuje jakýsi více či méně neměnný vzorec osvojování tak, jak je tomu při osvojování jazyka prvního. Probíhaly jak průřezové, tak i longitudinální výzkumy, i když ty první převládaly. V těchto výzkumech se používala analýza *obligatory occasions*, tedy situací, kdy se v cílovém jazyce závazně vyskytuje určitý prvek, ke zjištění přesnosti, s jakou žáci osvojující si angličtinu jako druhý jazyk užívají různé morfémy.“ (Tamtéž, s. 90–91)

Tak jako pořadí začleňování morfémů při osvojování prvního jazyka má více či méně fixní pořadí, byly vysledovány výrazné pravidelnosti i v nabývání morfémů při osvojování jazyka druhého, a to značně nezávisle na prvním jazyce žáka. Krashen například na základě výzkumu v roce 1977 navrhl pořadí pro angličtinu:

1. Příčestí s „-ing“, plurály, sponová slovesa,
2. pomocné sloveso „do“, členy,
3. minulý čas nepravidelných sloves,
4. minulý čas pravidelných sloves, koncové „s“ ve třetí osobě jednotného čísla času přítomného prostého, „‘s“ vyjadřující posesivitu.

Pořadí nabývání jednotlivých morfémů se samozřejmě v různých jazycích liší, tak, jako se liší morfémy samotné. (Tamtéž, s. 94)

3.3 Univerzální gramatika

Jedním z teoretických základů pro studium osvojování druhého jazyka je logický lingvistika. Podle Saville-Troikeové je jednou z nejzajímavějších a nejsložitějších otázek, které si klade, tzv. logický problém nabývání jazyka: jak se dokáže dítě s omezenými kognitivními schopnostmi tak rychle, snadno a většinou úspěšně naučit jazyk na stoprocentní úrovni rodilého mluvčího? Většina lingvistů a psychologů se shoduje na tom, že děti musejí mít vrozené schopnosti nabývání jazyka, o které časem přicházejí. Známým představitelem tohoto názoru je lingvista Noam Chomsky, který formuloval teorii univerzální gramatiky (mimo jiné v knize *Aspects of the Theory of Syntax* z roku 1965). Ta zjednodušeně tvrdí, že děti se rodí s „lingvistickými znalostmi“, které jim pomáhají osvojit si jazyk mnohem rychleji a lépe, než je to možné kdykoli potom. Tuto hypotézu podporují následující argumenty:

Dětská znalost jazyka převyšuje input (vstup), kterého se jim dostává. Tento argument je známý jako *poverty-of-the-stimulus argument*, tedy argument z nedostatečného vstupu. Podle něj děti běžně slyšají negramatické a nekompletní promluvy, ale jsou zvláštním způsobem schopny vybírat si a poskládat z nich korektní gramatiku jazyka. Od dospělých slyší zjednodušený jazyk a omezenou podmnožinu všech gramaticky možných promluv, přesto jsou ale brzy schopny produkovat neomezené množství promluv gramaticky správných. Navíc vědí, jaké promluvy nejsou možné, nejsou správné, i když o tom nikdy poučení nedostaly. V naprosté většině případů je jazyku nikdo cíleně neučí a jejich chyby neopravuje, děti však přesto po čase mluví správně.

Omezení a principy se neučíme. Dítě v sobě pravděpodobně má nějaké základní principy a omezení jazyka, protože si z inputu vybírá, co do své gramatiky začlení, a co ne, a jak si informace získané z inputu uspořádá. To vše se děje za relativně krátkou dobu a děti téměř bez výjimky dospějí ke korektní gramatice. Principy a omezení se nemůžeme učit, protože v raném dětském věku nemáme na tak abstraktní koncepty dostatečně vyvinutý intelekt. Kdyby běžná inteligence, kterou používáme k řešení všech ostatních problémů, stačila k pochopení „mentální gramatiky“, kterou si vytváříme, lingvisté by její pravidla byli dávno objevili. Děti si je přitom osvojují bez pomoci, bez přemýšlení a velmi rychle. Pravděpodobně tedy používají něco jiného než běžnou inteligenci.

Děti si určitá pravidla osvojují univerzálně bez ohledu na jazyk inputu. V osvojování prvního jazyka můžeme vysledovat stejné nebo podobné pravidelnosti bez ohledu na to, jaký konkrétní jazyk si dítě osvojuje. Takzvané jazykové univerzálie tedy nejsou jen teorií formulovanou odborníky, ale zdá se, že existují v mozcích dětí nižšího než předškolního věku. Dlouho se věřilo, že děti se učí jazyk napodobováním ostatních. Jak ale vysvětlit, že děti říkají věci, které nikdo jiný neříká? Děti v anglicky hovořících společnostech například přílišně generalizují a používají „nesprávně pravidelné“ tvary jako „goed, mans, sheeps, mouses atd.“ Ty přitom nemohly nikde slyšet, alespoň ne opakovaně, a přesto je používají. Z toho je zřejmé, že nejen napodobují, ale pracují s jazykem a objevují jeho pravidla, možná s pomocí nějaké „vrozené gramatiky.“ (Saville-Troike, 2006, s. 21–23)

„Jednou z nejdůležitějších otázek tohoto přístupu k SLA je, zda je vrozená schopnost stále dostupná těm, kdo se učí nebo si osvojují další jazyky později než v dětství. Do konce sedmdesátých let se proponenti univerzální gramatiky domnívali, že osvojování jazyka v sobě zahrnuje indukci pravidel daného jazyka ze vstupu, kterého se jim dostává. Tato indukce by byla vedena univerzální gramatikou. Záhadou zůstávalo, jak vše probíhá. (Jazykový *input*

putuje do „černé skříňky“ v mysli, něco se stane a ven vyjde gramatický systém určitého jazyka.)“ (Tamtéž, s. 47)

Od osmdesátých let se proto Chomského univerzální gramatika považovala za soustavu principů a parametrů. Principy jsou vlastnosti, které najdeme ve všech jazycích světa, a parametry jsou zjednodušeně jejich upřesnění s omezeným počtem možností závislejícím na konkrétním jazyce. Znalost principů a parametrů Chomsky považuje za vrozenou. (Tamtéž, s. 47) Pracuje s pojmy výchozí stav, což je pouze vrozená univerzální gramatika, a koncový stav, což je finální fáze vývoje prvního jazyka, stav, kdy je první jazyk více či méně „hotov.“ (Tamtéž, s. 49)

Pokud teorii univerzální gramatiky považujeme za jedno z východisek pro studium osvojování druhého jazyka, budou nás zajímat především tři otázky:

- Jaký je při SLA výchozí stav?
- Jaká je přesně povaha mezijazyka?
- Co je v SLA koncový stav?

Za výchozí stav při SLA považujeme situaci, kdy žák dosáhl koncového stavu prvního jazyka. Zná tedy přesně jeho parametry a ty přenáší na druhý jazyk. Tak vzniká zmiňovaný jazykový transfer, v negativním smyslu pak interference.

Jak přesně vypadá výchozí stav ve vztahu k univerzální gramatice, zůstává kontroverzní. Někteří žáci si teoreticky mohou uchovat plný přístup k vrozené univerzální gramatice, mohou si zachovat přístup částečný, mohou k ní mít nepřímý přístup skrze znalost prvního jazyka, nebo nemají přístup žádný a musejí se druhému jazyku učit s použitím prostředků zcela odlišných od těch, které používali při osvojování prvního jazyka.

Mezijazyk je z pohledu SLA souhrn středních stavů vývoje druhého jazyka. Pokud si žák uchová alespoň nějaký přístup k univerzální gramatice, pak je mezijazyk v podstatě procesem přenastavování parametrů principů této univerzální gramatiky. Žák mění parametry proto, že input, který dostává, neodpovídá parametrům jeho prvního jazyka.

Zásadní otázkou SLA je, proč někteří žáci dosahují lepšího koncového stavu než jiní. Možných odpovědí je několik:

- Míra přístupu žáků k univerzální gramatice se různí.
- Odlišné rozdíly mezi různými prvními a druhými jazyky způsobují různou míru a různé druhy interference.
- Každý žák dostává input v jiné míře a kvalitě.

- Někteří žáci jsou citlivější než jiní na rozdíly mezi inputem a parametry prvního jazyka.

Univerzální gramatika je široce přijímaná teorie, dočkala se ale samozřejmě i kritiky. Konkuruje jí například směry spadající pod funkcionalismus. (Saville-Troike, 2006, s. 50–52) V posledních letech je někdy zpochybňována například tvrzením, že děti ve skutečnosti nepřímo dostávají jazykovou zpětnou vazbu tím, že nesprávné formy, které očekávají, nakonec v praxi nikoho používat neslyší, a tak si musejí (možná nevědomě) „opravovat domněnky.“ (Ramscar, Yarlett, 2007)

3.4 Role prvního jazyka

Jak píše Gassová, to, že žáci při osvojování druhého jazyka vycházejí z prvního jazyka, si lidé uvědomovali „odnepaměti.“ Vědeckým způsobem to formuloval v padesátých letech dvacátého století vlivný lingvista Robert Lado, když psal v knize *Linguistics Across Cultures* o tom, jak žáci přenášejí znaky a významy jak mezi jazyky, tak i mezi kulturami:

„Lidé mají sklon přenášet formy a významy, stejně jako rozložení těchto forem a významů, ze svého mateřského jazyka a kultury do cizího jazyka a cizí kultury – ať už produktivně, když se snaží jazykem mluvit a v kultuře fungovat, nebo receptivně, když se snaží pochopit jazyk a kulturu tak, jak s nimi zacházejí rodilí mluvčí.“ (Gass, 2008, s. 89)

Značná část Ladovy práce i práce ostatních lingvistů té doby vycházela z potřeby vyvíjet učební materiály založené na mateřských jazycích žáků. Tak vznikla kontrastivní analýza, která jazyky srovnávala a zjišťovala podobnosti a rozdíly mezi nimi. Psychologii v té době dominoval behaviorismus, který jazyk považoval za druh chování řídicí se jako vše ostatní stimuly a reakcemi na ně. (Tamtéž, s. 90–96)

V předmluvě k Ladově *Linguistics Across Cultures* píše Fries:

„Než se zaměříme na otázky vyučování, musíme se nejdříve zabývat zvláštními problémy, které vyvstanou, kdykoli se snažíme vyvinout nový soubor jazykových návyků na pozadí jiných návyků jazyka mateřského... Učení se druhému jazyku je tedy úkol velmi odlišný od učení se jazyku prvnímu. Hlavní problémy nespočívají v jakési přirozené obtížnosti druhého jazyka samotného, ale v tom, že už v sobě máme jazykové návyky prvního jazyka. (1957)“ (Tamtéž, s. 95)

Kontrastivní analýza se snažila zjistit, kde jsou „problémové body“ konkrétní kombinace jazyků, a těm se pak věnovat v učebnicích pro cizince zevrubněji. V souladu s behaviorismem se lingvisté často domnívali, že učení jazyka je vlastně zbavování se starých

zvyků a vytváření nových. První jazyk se tehdy považoval za hlavní zdroj chybovosti a mělo se za to, že čím bližší si jazyky jsou, tím lehčí bude pro mluvčí jednoho z nich naučit se druhému. To se ukázalo jako nepravdivé, protože v praxi se žáci dopouštěli chyb nevysvětlitelných pouze interferencí. Byl to však pozitivní impuls k tomu, aby se lingvisté na osvojování druhého jazyka začali dívat z jiného pohledu. Tak vznikla **chybová analýza**. (Tamtéž, s. 96–101)

3.5 Chybová analýza

Jak uvádí Saville-Troikeová, chybová analýza je přístup ke studiu osvojování druhého jazyka založený na analýze skutečných chyb, kterých se žák dopouští. K jejímu rozvoji mimo jiné přispěla i revize striktního behaviorismu a jeho postupné nahrazování novými psychologickými, ale také lingvistickými směry, které zdůrazňovaly vrozené schopnosti a přemýšlení namísto zvyku, drilu a chování. K posunu v chápání osvojování druhého jazyka opět přispěl také Chomsky se svou teorií transformačně generativní gramatiky (mimo jiné opět v knize *Aspects of the Theory of Syntax* z roku 1965). Tato teorie říkala, že jazyky mají pouze omezené množství pravidel, kterými se řídí a k nimž se přidávají pravidla transformační. Ta proměňují promluvy vzniklé na základě pravidel základních tím, že z nich ubírají, přidávají k nim, nahrazují jejich části nebo mění slovosled. Stalo se zřejmým, že pokud úspěšní žáci dokážou tvořit nekonečné množství gramaticky korektních promluv, nedospěli k tomu pouhým memorováním povrchových struktur, ale chápáním vnitřních, skrytých pravidel jazyka. Tento přístup navíc přiznával žákům něco, o čem v behavioristickém paradigmatu prakticky nemohla být řeč: kreativitu. (Saville-Troike, 2006, s. 37–38)

Chybová analýza začala oficiálně existovat, když Pit Corder v roce 1967 vydal článek *The significance of learners' errors*, tedy přibližně *Význam žákovských chyb*. Ten nevnímal chyby jako špatné návyky, kterých je třeba se zbavit, ale jako nedocenitelné informace a zdroje vzhledu do procesů osvojování druhého jazyka. Corder psal, že chyby jsou vlastně způsobem, jak si žáci mohou ověřovat polovědomé hypotézy o cílovém jazyce.

Chybová analýza probíhá podle Saville-Troikeové zpravidla takto:

- Nejprve sbíráme vzorky žákovského jazyka. Nejčastěji jsou to projevy mnoha žáků, kteří se potýkají se stejným úkolem nebo problémem k řešení.
- Poté identifikujeme chyby. Za chybu považujeme každý prvek, který se liší od norem cílového jazyka. Rozlišujeme dva druhy chyb: **error**, chybu vzniklou

nedostatečnou znalostí systému druhého jazyka, a **mistake**, chybu vzniklou omylem, tím, že se žák „spletl“ nebo ho například zrovna zradila paměť.

- Dále chyby popíšeme. Nejčastěji je rozdělujeme na chyby fonologické, morfologické, syntaktické atd. Můžeme je rozčlenit podle mnoha dalších kritérií.
- Pak se pokoušíme objasnit původ chyb. To je nejdůležitější, možná nejzajímavější, ale také nejtěžší a nejspornější disciplína. Chyby většinou dělíme na interlingvální, tedy vzniklé interferencí z prvního jazyka, a intralingvální, tedy vzniklé nedostatečnou znalostí jazyka druhého.
- Posledním krokem bývá zhodnocení chyb, v rámci něhož se snažíme určit, jak „závažné“ chyby jsou, jak moc brání porozumění, jak moc mohou žáka sociálně ohrozit atd. (Tamtéž, s. 39)

Jakkoli je cenná, přináší chybová analýza i množství problémů. Saville-Troikeová vypočítává tyto:

- „Nejasnost klasifikace. Je například těžké říci, jestli rodilý mluvčí čínštiny, který v angličtině nepoužívá morfémy určující číslo nebo čas, tak činí kvůli vlivu prvního jazyka (čínština není flektivní jazyk), nebo kvůli univerzálnímu procesu vývoje (přítomnému také při osvojování prvního jazyka), který má za výsledek zjednodušené, ‚telegrafické‘ promluvy.
- Nedostatek pozitivních dat. Zaměření pouze na chyby nám říká, co se žák nenaučil, nikoli to, co se naučil ... navíc správná užití mohou být přehlížena.
- Možnost vyhýbání se problémovým strukturám. Nepřítomnost chyb může být pouze výsledkem toho, že se žák vyhýbá složitým konstrukcím, což chybová analýza neodhalí.“ (Tamtéž, s. 40)

3.6 Sběr vzorků žakovského jazyka

Podle Ellise je od žáků možné získat především tyto typy dat: Nelingvistická data, vzorky žakovského jazyka a vyjádření žáků o vlastním učení a pokroku. Nelingvistickými daty nazýváme neverbální reakce žáků na lingvistický stimul. To znamená například situaci, kdy žáci na počítači určují, zda mají dvě věty stejný význam, a výzkumníci měří časy jejich reakcí. Měřit se dá také třeba míra žakovské intuice ohledně gramatické správnosti různých vět. (2005, s. 15)

Pro tuto práci je podstatnější druhý typ dat, vzorky žákovského jazyka. Dá se říci, že existují tři druhy těchto vzorků. Prvním typem jsou vzorky běžně se vyskytující, tedy texty nebo nahrávky, které zachycují, jak žák jazykově řeší skutečnou situaci, praktickou či estetickou. Může to být e-mail adresovaný příteli, záznam konverzace u jídla nebo třeba vyprávění. Druhý typ představují vzorky takzvané klinicky elicitované. Jsou to záznamy žákovského jazyka, které výzkumník cíleně „přiměl“ žáka produkovat bez toho, aby mířil konkrétním směrem nebo měl připraveny hotové hypotézy o zkoumaném žákovském jazyce. Třetí typ, tedy vzorky experimentálně elicitované, jsou naproti tomu získávány v situaci, kdy výzkumník ví, „co chce slyšet,“ jaké prvky přiměje žáka použít, aby je mohl zkoumat. (Tamtéž, s. 16–19)

Získávání vzorků běžně se vyskytujících má svá pravidla. U každého vzorku je třeba zaznamenat minimálně kdo mluví, s kým, o čem, kdy a kde. Ke sběru běžně se vyskytujících vzorků saháme většinou tehdy, když chceme zkoumat běžný hovorový jazyk, kterému žák věnuje jen malou pozornost. Časté je nechat žáka nebo žáky komunikovat o emocionálně vypjatém tématu, tehdy se totiž žáci na formu soustředí nejméně a důležitý je pro ně obsah. Důležité je, že dnes už z etických důvodů není možné požívat vzorky získané bez vědomí žáků, i když je nasnadě, že takové vzorky by byly nejcennější, nejvěrněji by odrážely reálné užívání jazyka. (Tamtéž, s. 19–22)

Jak dále píše Ellis, ústní projevy můžeme zaznamenávat s tužkou a papírem, pomocí nahrávacího zařízení nebo s využitím videokamery. Tužka a papír se hodí tehdy, když se žáci překřikují, mluví zároveň atd. Pak může výzkumník sedět blízko jednoho z nich, bedlivě poslouchat a zapisovat, co říká. Úskalí použití nahrávacího zařízení nebo kamery spočívá mimo jiné v tom, že žáci jsou si zařízení vědomi a mohou z něj být nervózní. Trvá určitou dobu, než si na jeho přítomnost zvyknou, „zapomenou na ni“ a začnou se vyjadřovat přirozeně. Aby mohly být vzorky ústních projevů analyzovány, musíme je nejdříve přepsat. Přitom se musíme rozhodnout, zda přepíšeme celý získaný materiál, nebo jen části, zda budeme zapisovat jednoduše jen to, co bylo řečeno, nebo i pauzy, jejich délku, překrývající se projevy, fonetické záležitosti atd. Podstatné je i grafické rozložení zápisu do řádků či sloupců. (Tamtéž, s. 22–28)

Psané projevy nejsou tématem této práce.

4 Čeština a slovenština – blízké, a přitom rozdílné jazyky

Čeština a slovenština jsou dva blízce příbuzné západoslovanské jazyky, jejichž rodilí mluvčí žijí ve dvou bezprostředně sousedících státech, které s přestávkou za druhé světové války tvořily přibližně sedmdesát let stát jediný – Československo. Česká a slovenská nářečí tvoří jazykové kontinuum s izoglosami, které nekopírují státní hranice.

Čeština a slovenština se vyvíjely v nepřetržitém kontaktu, hovoříme o nich jako o jazycích kontaktočných. (Dolník, 2007, s. 103) V patnáctém století se na území dnešního Slovenska jako spisovný jazyk chápala čeština, i když se tehdejší Slováci nepovažovali „národnostně“ za Čechy (pojmy národ a národnost v dnešním smyslu ovšem ještě neexistovaly):

„Čeština sa teda na Slovensku v 15. storočí chápala ako celospoločenská podoba písomného jazyka formujúcej sa slovenskej národnosti. Teda medzi češtinou a slovenskými nárečiami bol v prvom rade vzťah hierarchický: čeština ako celospoločenská písomná jazyková forma sa chápala ako nadradená forma domácim nárečiam. Ale z faktu, že Slováci prijali spisovnú češtinu ako kultúrneho reprezentanta svojho jazyka, nijako nevychodí, že sa aj národnostným cítením pokladali za Čechov.“ (Paulíny, 1983, s. 78)

Čeští a slovenští evangelíci používali jako jazyk psané komunikace také shodně češtinu:

„Za rekatolizácie vzrastá u evanjelikov úcta k českému jazyku ... Podobný osud českých evanjelikov najrozličnejších smerov viedol slovenských evanjelikov k úzkemu zblíženiu s českými protestantmi a k vzniku tézy o jazykovej a neskôr i národnej jednote československej.“ (Tamtéž, s. 112)

Paulíny píše, že čeští obrozenci jako Jungmann, Palacký, Kollár nebo Šafařík považovali slovenštinu za příliš malý a nevýznamný jazyk, aby mohl fungovat jako jazyk spisovný. Slovenský národní buditel Ľudovít Štúr podle něj čelil ve své době kritice, že vede Slováky do záhuby, když je jazykově odtrhuje od Čechů. (Tamtéž, s. 183)

Po vzniku Československa v roce 1918 byla spisovná slovenština pod silným vlivem češtiny. Pasivně ovládal češtinu snad každý gramotný Slovák a slovenština přejímala z češtiny množství termínů. (Tamtéž, s. 228)

Po vydání Pravidel slovenského pravopisu z roku 1931 pak nastoupil v kultivování spisovného slovenského jazyka směr převládající dodnes, který před historickým a reálným

užíváním dává přednost „jazykové svéráznosti, osobitosti,“ tedy zdůrazňování vlastních prvků a vyhýbání se cizím vlivům. (Tamtéž, s. 258)

Slováci prošli ve svém vztahu ke spisovnému jazyku obdobími dvou protichůdných tendencí – dobou přijetí blízkého, příbuzného jazyka coby jazyka oficiální komunikace, což vedlo k jazykovému i národnímu sbližování našich etnik, a dobou diferenciací, kdy se zdůrazňují spíše rozdíly, což vede naopak k větší sebeidentifikaci těchto etnik. Dodnes je na Slovensku v lingvistických kruzích aktuální otázka, jaká míra českého jazykového elementu je ve spisovné slovenštině vhodná. Není to nic nového, už první kodifikátoři spisovné slovenštiny, Anton Bernolák a Ľudovít Štúr, se spisovnou slovenštinu snažili od češtiny odlišit. Bernolák považoval za nejlepší základ ten úzus vzdělaných mluvčích, který byl nejméně ovlivněný češtinou. Štůrův pravopis měl s tím českým také málo společného – vůbec například nepoužíval ypsilon. (Dolník, 2007, s. 107)

Purističtější orientovaní odborníci v současnosti považují pronikání českých slov do slovenštiny za nebezpečí:

„Z hľadiska jazykovej kultúry sa nám vidí táto skupina slov najagresívnejšia a zároveň najnebezpečnejšia. Prirodzeným spôsobom rozkladá vedomie používateľov slovenčiny a dotýka sa priamo identity jazyka.“ (Pisárčiková, 1995, s. 80)

Dle našeho soudu se ovšem české výpůjčky, které dnes jako výpůjčky většinou mluvčích ani vnímány nejsou, používají běžně, a to i ve spisovných projevech. Jejich odstranění už není možné, protože jsou funkční a staly se součástí jazyka. Jinou otázkou je přijímání nekritické, zbytečné, nefunkční, přílišné, je ovšem těžké definovat, co je příliš. Jak Češi, tak i Slováci se s podobným jevem potýkají v případě slov a frází přejímaných z angličtiny.

Soudíme, že u jazyků tak blízkých, jako je čeština a slovenština je nicméně vzájemné ovlivňování nevyhnutelné a přirozené. Dělo se vždy a námitky proti němu zřejmě neměl ani např. Michal Miloslav Hodža, básník, jazykovědec a vlastenec, jeden z kodifikátorů slovenského pravopisu:

„České kultúrne výrazivo sa preberalo do kultúrneho jazyka na Slovensku už oddávna, utvorila sa teda istá pevná tendencia obohacovať slovenský kultúrny slovník z českých zdrojov, na tom fakte sa nič nezmenilo ani za Štúra ... M. M. Hodža pokladá preberanie kultúrneho slovníka z češtiny za celkom prirodzené, ani to nijako neodôvodňuje.“ (Pauliny, 1983, s. 187)

Přejímání prvků jazyka sousedů samozřejmě probíhá i opačným směrem, i když v poněkud menší míře dané dříve menším ekonomickým významem a menším počtem mluvčích na slovenské straně. (Jedlička, 1972)

Prvním státním útvarem slovanských předků dnešních Čechů a Slováků byla Velkomoravská říše, která existovala od roku 833 do prvních let desátého století. Její východní část se později stala součástí Uherska, a tak se kultura východních obyvatel bývalé Velké Moravy začala vyvíjet poněkud odlišně od kultury obyvatel západních. Zjednodušeně můžeme říci, že z části velkomoravských Slovanů se tak v následujících staletích stali Češi, z části Slováci. V západní části bývalé Velké Moravy vzniklo České knížectví, které bylo později jako České království s Moravským markrabstvím a dalšími zeměmi součástí tzv. zemí Koruny české, zatímco slovenská území zůstala součástí Uherska až do roku 1918. Dolník hovoří o fortifikační úloze maďarštiny ve vývoji slovenštiny. Myslí tím to, že kontaktem s velmi odlišným, nepříbuzným jazykem si Slováci stále uvědomovali, že jsou Slované a že je jakási příbuznost pojí s obyvateli ze západu bývalé Velké Moravy, dnešními Čechy, i když se zapojovali do života Uherska a byli později jeho občany. V Uhersku byla prestižním jazykem logicky maďarština, slovenština společenskou prestiž dlouho neměla, podobně jako v českých zemích byla dlouho jazykem úřadů, kultury, vědy i společenského styku prestižnější němčina. (Dolník, 2007, s. 122–132) Jako důkazy ovlivnění češtiny němčinou a slovenštiny maďarštinou uvádí Dolník příklady: „Knopf, Ober – knoflík, vrchní. Gomb, fö-pinczer – gombík, hlavní. Wäsche, Gleichstrom – prádlo, stejnosměrný proud. Fehérnemű, egyenáram – bielizeň, jednosměrný prúd.“ (2007)

Podle našich zkušeností se Češi a Slováci bez větších problémů dorozumí, i když každý hovoří svým jazykem. Říkáme, že čeština a slovenština jsou vzájemně srozumitelné jazyky. Naprostá většina Čechů pasivně ovládá slovenštinu a naprostá většina Slováků pasivně ovládá češtinu. Je tomu tak kromě příbuznosti a blízkosti těchto jazyků i proto, že oba národy žily několik desetiletí v jediném státě, který kontakt mezi českou a slovenskou částí aktivně podporoval. Televize a rozhlas například vysílaly na stejné stanici v obou jazycích, zprávy oba národy poslouchaly česky i slovensky, Češi poslouchali slovensky zpívanou populární hudbu a naopak. V menší míře se to děje dodnes – veřejnoprávní i komerční televizní a rozhlasové stanice zařazují i v současnosti poměrně běžně příspěvky nebo celé pořady v jazyce „druhého“ národa. Příkladem je Český rozhlas, kde se pravidelně hlásí slovensky hovořící reportéři, relace Objektív v České televizi, kterou často moderuje Slovenka nebo společné česko-slovenské talentové soutěže, kde uchazeči i porotci hovoří

oběma jazyky. Na Slovensku bylo donedávna běžné vysílat v televizi zahraniční pořady dabované česky, české pořady se v originále vysílají stále. V populární hudbě je pak česko-slovenské propojení patrné ještě výrazněji. Nejenže jsou v obou státech populární skupiny a interpreti zpívající jazykem „druhého“ národa, v určitých žánrech (např. rap) je dokonce časté, že oba jazyky znějí v jediné skladbě – obzvlášť v tomto žánru se i dnes hovoří nejčastěji o scéně česko-slovenské, nikoli české nebo slovenské. Jednotná, česko-slovenská, je i komunita kolem tzv. youtuberů, tvůrců internetových videí – mladí Češi sledují slovenské tvůrce a naopak.

Jak píše Kačala a jak již bylo zmíněno, slovenští evangelíci používali dlouho češtinu zejména jako liturgický jazyk. Tak u nich vznikla představa o nejen jazykové, ale někdy i určité etnické jednotě Čechů a Slováků. V prvních desetiletích existence Československa byla oficiálně prosazována idea čechoslovakismu. Byl to názor, že existuje československý národ hovořící československým jazykem, což prohlašovala dokonce i ústava z roku 1920 a jazykový zákon přijatý spolu s ní. Od čechoslovakismu upustily československé orgány až po druhé světové válce a zejména po komunistickém převratu v roce 1948. V roce 1969 se Československo stalo federací tvořenou Českou socialistickou republikou a Slovenskou socialistickou republikou. V obou republikách byly státními jazyky čeština i slovenština. (1994, s. 160–162)

V následujících kapitolách se budeme věnovat porovnání češtiny a slovenštiny. Ke všem rovinám tohoto srovnání budeme přistupovat výrazně výběrově – cílem není kompletně popsat oba jazyky, ale upozornit na nejvýraznější a nejzajímavější odlišnosti.

4.1 Morfologické rozdíly mezi češtinou a slovenštinou

Morfologie, nazývaná též tvarosloví, je lingvistický obor, který zkoumá ohýbání slov (skloňování a časování) pomocí předpon, přípon a vpon. Slova vnímá jako jednotky složené z nejmenších částí nesoucích věcný či gramatický význam – morfémů.

Z tohoto hlediska jsou čeština i slovenština jazyky flektivní, protože v nich jediný morfém může vyjadřovat více mluvnických kategorií, například číslo i rod zároveň. Tím se liší od jazyků aglutinačních, ve kterých jeden morfém vyjadřuje vždy jednu mluvnickou kategorii. Tak je tomu například v maďarštině, kde v jednom slově jeden morfém vyjadřuje kupříkladu plurál a jiný např. akuzativ. V češtině i slovenštině k vyjádření téhož stačí např. koncovka „-y“ ve slově „pány.“ Je známo, že oba jazyky spíše zřídka vykazují také znaky

introflexe, která je jinak typická spíše pro jiné než slovanské jazyky. Jde o změny v kořenu slova, např. „vezu – vozím.“

Výčty celých paradigmát substantiv jsou zařazeny s cílem ilustrovat morfologické rozdíly, které jsou zdrojem interference v Babišově češtině.

4.1.1 Podstatná jména

Čeština má sedm pádů, slovenština pouze šest, oproti češtině chybí vokativ. Slovenština oslovuje tvary nominativu: „pán učitel! Jozef! Darina!“

Podle typu skloňování lze česká substantiva rozdělit do tříd reprezentovaných vzory. Zaměříme se nyní pouze na hlavní typy bez podvzorů a výjimek, tedy slov se zvláštním skloňováním. Pokud bychom chtěli zachytit všechny drobné odlišnosti, dostali bychom se v krajním případě až k desítkám „vzorů“ a rozsah kapitoly by neúměrně narostl. Cvrčková Mluvnice současné češtiny, která pracuje s korpusy, například rozlišuje vzory had, muž, táta, soudce, list, stroj, cyklus, žena, duše, píseň, kost, město, moře, kuře, stavení, datum, rádio atd. (2010)

Čeština

V češtině mají neživotná podstatná jména mužského rodu dva hlavní vzory: hrad a stroj. Substantiva životná mužského rodu mají čtyři hlavní vzory: pán, muž, předseda a soudce.

Substantiva ženského rodu mají čtyři hlavní vzory: žena, růže, píseň a kost.

Substantiva středního rodu mají také čtyři hlavní vzory: město, moře, kuře, stavení. (Havránek, 1986)

Slovenština

Jak píše Mistřík, slovenština stejně jako čeština rozlišuje podstatná jména mužského rodu životná a neživotná. Životná se skloňují podle vzoru chlap (sg.: chlap, chlapa, chlapovi, chlapa, chlapovi, chlapom, pl.: chlapi, chlapov, chlapom, chlapov, chlapoch, chlapmi), nebo hrdina (sg.: hrdina, hrdinu, hrdinovi, hrdinu, hrdinovi, hrdinom, pl.: hrdinovia, hrdinov, hrdinom, hrdinov, hrdinoch, hrdinami). Na rozdíl od češtiny je u životných substantiv shoda mezi genitivem a akuzativem i v plurálu, nikoli pouze v singuláru. To je zdrojem interference, když Babiš říká např. „mohli jsme mat’ super školy, super učitel’ov“ nebo „potkal som různých lidí.“ Viz přepisy.

Neživotná podstatná jména mužského rodu se skloňují podle vzoru dub (sg.: dub, duba, dubu, dub, dubě, dubom, pl.: duby, dubov, dubom, duby, duboch, dubmi), nebo podle vzoru stroj (sg.: stroj, stroja, stroju, stroj, stroji, strojom, pl.: stroje, strojov, strojom, stroje, strojoch, strojmi).

Podstatná jména ženského rodu se skloňují podle vzorů žena, ulica, košť a dlaň (dlaň je možné považovat také za podvzor vzoru košť).

Žena: sg.: žena, ženy, žene, ženu, žene, ženou, pl.: ženy, žien, ženám, ženy, ženách, ženami.

Ulica (koncovka „-a“ po měkké souhlásce): sg.: ulica, ulice, ulici, ulicu, ulici, ulicou, pl.: ulice, ulíc, uliciam, ulice, ulichiach, ulicami.

Košť / dlaň (podle vzoru košť se skloňují feminina zakončená na c, p, s, v, st', podle vzoru dlaň pak feminina zakončená na č, d', dz, j, l', m, ň, š, št', z, ž, x): sg.: košť, kosti / dlane, kosti, košť, kosti, košťou, pl.: kosti / dlane, kostí, kostiam, kosti / dlane, o kostiach, košťami.

Substantiva středního rodu se skloňují podle vzorů mesto, srdce, vysvedčenie a dievča.

Mesto: sg.: mesto, mesta, mestu, mesto, meste, mestom, pl.: miestá, miest, mestám, mestá, mestách, mestami.

Srdce: sg.: srdce, srdca, srdcu, srdce, srdci, srdcom, pl.: srdcia, srdc, srdciam, srdcia, srdciach, srdcami.

Vysvedčenie: sg.: vysvedčenie, vysvedčenia, vysvedčeniu, vysvedčenie, vysvedčení, vysvedčením, pl.: vysvedčenia, vysvedčení, vysvedčeniam, vysvedčenia, vysvedčeníach, vysvedčeniami.

Dievča: sg.: dievča, dievčaťa, dievčaťu, dievča, dievčati, dievčaťom.

V plurálu má vzor dievča dvě varianty skloňování, spisovnější s nominativem dievčatá a hovorovější s nominativem dievčence: dievčatá, dievčat, dievčatám, dievčatá, dievčatách, dievčatami, nebo dievčence, dievčeniec, dievčencom, dievčence, dievčencoch, dievčencami. (Mistrík, 1994, s. 19–35)

4.1.2 Přídavná jména

Čeština

V češtině mají přídavná jména základní (mladý, jarní) a jmenné tvary (šťasten, mlád, otcův, otcova...). U základních tvarů rozlišujeme skloňování tvrdé podle vzoru mladý a skloňování měkké podle vzoru jarní. Jmenné tvary jsou omezeny na první pád, výjimečně a

zastarale se používá i čtvrtý. Přídavná jména přivlastňovací se všechna skloňují tvrdě, podle vzoru otcův, a to i když jsou zakončena na „-in.“ (Havránek, 1986, s. 190–196)

Slovenština

Slovenština rozlišuje skloňování tvrdé, podle vzoru pekný, a měkké, podle vzoru cudzí, přičemž měkké skloňování je oproti češtině mnohem diferencovanější, tvary se více liší v jednotlivých rodech i pádech, kde mají v češtině většinou koncovku -í (cizí muž, cizí žena, cizí dítě, bez cizí ženy, cizí ženě, cizí ženu). Jmenné tvary se zachovaly v ještě menší míře než v češtině. Česky tak můžeme říci: „byl unavený, byl unaven,“ slovensky pouze „bol unavený.“ Přídavná jména přivlastňovací se skloňují podle vzoru otcov. (Bělič, 1976, s. 68–74)

4.1.3 Zájmena

Čeština rozlišuje zájmena bezrodá se zvláštním skloňováním a zájmena rodová, která mají skloňování shodné se skloňováním přídavných jmen nebo vlastní, tzv. zájmenné skloňování. (Havránek, 1986, s. 203) Slovenská zájmena se skloňují v podstatě analogicky. Oproti češtině jsou nejodlišnější zájmena neurčitá s typickými předponami: dačo, dakedy, voľačo, voľakto, hocikde, hocičo, hociktorý, podaktorý, podakto, kadečo atd. (Mistrík, 1996, s. 121)

4.1.4 Slovesa

Česká slovesa lze rozdělit podle typu časování do tříd. První slovesnou třídu tvoří typy nese, bere, maže, peče, tře. Druhou třídu tvoří typy tiskne, mine, začne / vezme, tne. Třetí třídu tvoří typy kryje, kupuje. Čtvrtou třídu tvoří typy prosí, trpí, sází. V páté třídě je jediný typ – dělá. Některá slovesa kolísají mezi typy. Existuje také řada sloves nepravidelných: být, mít, jít, chtít, bát se, vědět, spát atd. (Štícha, 2013, s. 456–503)

Slovenští lingvisté nerozlišují slovesné třídy a typy, ale tzv. slovesné vzory: chytať, rozumieť, niešť, hynúť, trieť, brať, česať, žať, chudnúť, žuť, pracovať, robiť. Nepravidelně se časují slovesa byť, ješť, vedieť, chcieť, ísť, stať sa, stáť atd.

Vzor chytať: chytám, chytáš, chytá, chytáme, chytáte, chytajú, chytaj, chytajúc, chytal.

Vzor rozumieť: rozumiem, rozumieš, rozumie, rozumieme, rozumiete, rozumejú, rozumej, rozumejúc, rozumel.

Vzor *nieť*: nesiem, nesieš, nesie, nesieme, nesiete, nesú, nes, nesúc, niesol.

Vzor *hynúť*: hyniem, hynieš, hynie, hynieme, hyniete, hynú, hyň, hynúc, hynul.

Vzor *trieť*: triem, trieš, trie, trieme, triete, trú, tri, trúc, trel.

Vzor *brať*: beriem, berieš, berie, berieme, beriete, berú, ber, berúc, bral.

Vzor *česať*: češem, češeš, češe, češeme, češete, češú, češ, češúc, česal.

Vzor *žať*: žnem, žneš, žne, žneme, žnete, žnú, žni, žnúc, žal.

Vzor *chudnúť*: chudnem, chudneš, chudne, chudneme, chudnete, chudnú, chudnúc, chudol.

Vzor *žuť*: žujem, žuješ, žuje, žujeme, žujete, žujú, žuj, žujúc, žul.

Vzor *pracovať*: pracujem, pracuješ, pracuje, pracujeme, pracujete, pracujú, pracuj, pracujúc, pracoval.

Vzor *robiť*: robím, robíš, robí, robíme, robíte, robia, rob, robiac, robil. (Mistrík, 1996, s. 138–139)

4.2 Slovtvorba a rozdílné lexikum

Následující dva oddíly vycházejí z publikace Sokolové, Musilové a Slančové *Slovenčina a čeština – Synchronne porovnanie s cvičeniami*, která problematiku slovtvorby, lexika a syntaktických rozdílů mezi češtinou a slovenštinou zpracovává dle našeho soudu nejnázorněji a nejsrozumitelněji z publikací, které jsme měli k dispozici.

Sokolová uvádí, že kromě v podstatě analogických afixů (zástupce – zástupca, pekař – pekár, svědek – svedok, ředitelna – riaditeľňa, skloňování – skloňovanie) používají čeština a slovenština i afixy zcela odlišné. Namísto substantivního sufixu *-čí* je ve slovenštině *-ca*: mluvčí – hovorca. Adjektiválním substantivům typu *strážný*, *pokladní atd.* odpovídají ve slovenštině substantiva se sufixy *-ník / -níčka*: *pokladník / pokladníčka*, *účetník / účetníčka*. Český přechylující sufix *-ice* má ve slovenštině korespondující *-ica* (*lvice - levica*), ale někdy odpovídá slovenskému sufixu *-níčka*: *číšnice – čašníčka*, *zdravotnice – zdravotníčka*, *odbornice – odborníčka*, *úřednice – úředníčka*. Deminutiva a expresiva se liší málo, známý je ale příklad *tatínek – ocinko*, *táta – oci, ocino*. U životných maskulin je častý sufix *-ko*: *Miško, Janko, ocko, chalanko, Jurko, Samko, dedko*. Známejší je sufix *-ovci* používaný k označení členů jediné rodiny – *Novákoví – Novákovci*. Suffix *-an* používaný v obyvatelských jménech (*Prešovčan, Moskvčan, Australan*) často odpovídá slovenskému sufixu *-čan* (*Prešovčan, Moskovčan, Austrálčan*). V obou jazycích existují sufixy *-iště, -isko* pro pojmenování míst. V češtině se častěji používá sufix první, ve slovenštině častěji druhý:

letišťe – letisko, sídlisťe – sídlisko, hřišťe – ihrisko. Namísto označení zemí se sufixem -ie používá slovenština sufix -sko nebo -cko, který existuje i v češtině: Anglie – Anglicko, Belgie – Belgicko, Itálie – Taliansko, Francie – Francúzsko. Místo sufixu -árna má slovenština -iareň nebo -áreň: kavárna – kaviareň, cukrárna – cukráreň, čekárna – čakáreň. Ve slovenštině je v porovnání s češtinou častější sufix -čina k pojmenování jazyků (bulharčina, ukrajinčina, arabčina, japončina). Adjektivní sufix -lý obvyklý v češtině není ve slovenštině častý, používá se spíše -tý a -ný: opilý – opitý, rodilý – rodený, vzniklý – vzniknutý, prošedivělý – prešedivený. Slovesa se mohou lišit přítomností mofému „sa“: usilovat – usilovať sa. U adverbii odvozených od adjektiv označujících národnosti se ve slovenštině oproti češtině „přidává“ předložka „po“: hovorili po polsky, po česky, po rusky. Některé sufixy adverbii odvozených od sloves v češtině nenajdeme: ležiačky, sediačky, idúcky. Namísto příliš dlouho nebo příliš často má slovenština obvykle pridľho, pričasto. (2005)

„Podľa výskumov F. Uhera (1990) existuje medzi češtinou a slovenčinou formálna a významová zhoda v textoch v rozsahu 38%, čiastočná zhoda 46%, komunikačne problémové lexémy predstavujú 16%. M. Sokolová (1991) zistila, že z 500 najfrekvencovanejších lexém je 230 (46%) úplne zhodných, 154 (30, 8%) lexém čiastočne zhodných a 116 (23, 2%) lexém celkom odlišných.“ (Tamtéž.)

Následuje ukázka nejčastějších lexémů výrazně se v češtině a slovenštině odlišujících:

„Alebo – nebo, ak nie – ne-li, apríl – duben, atrament – inkoust, august – srpen, bábika – panenka, bábka – loutka, bahniatka – kočičky, baňa – důl, baník – horník, baranina – skopové, bielizeň – prádlo, bocian – čáp, bodka – tečka, bodkočiarka – středník, bozk – polibek, pusa, brav – vepř, bravčové – vepřové, brest – jilm, cencúľ – rampouch, ceruzka – tužka, cesto – těsto, cestovný poriadok – jízdní řád, cicavec – savec, cintorín – hřbitov, čajka – racek, čaro – půvab, kouzlo, černica – ostružina, čierne korenie – pepř, čižma – holínka, čudovať sa – divit se, ďatelina – jetel,“ atd. (Tamtéž.)

4.3 Syntax

Čeština a slovenština se samozřejmě do určité míry odlišují i v syntaktické rovině. Patrné je to například u vykání. L-ové přičestí je ve slovenštině vždy v plurálu, i když oslovujeme jen jedinou osobu. Čech tak řekne muži „dobře jste to udělal“ a ženě „dobře jste to udělala,“ zatímco Slovák řekne muži i ženě „dobře ste to urobili.“ Ve slovenštině je při vykání v singuláru jen přídavné jméno nebo zájmeno: „Spievali ste sama. Urobili ste to rád.“

Složené predikáty jsou ve slovenštině složitější, více variované. Čeština na rozdíl od slovenštiny vůbec nemá tzv. limitní slovesa, která označují blízký začátek děje (išlo ma poraziť). I výběr fázových a modálních sloves je v češtině omezenější. Slovenština má více sloves označujících počáteční fázi děje: začať, začínať, počať, počínať, pustiť sa, púšťať sa, pribrať sa, priberať sa, chytiť sa, chytáť sa, prichytiť sa, schytiť sa, vychytiť sa, dať sa – oproti českým začít, začínat, počít, počínat. Tato slovesa se ve slovenštině pojí s infinitivem. V češtině některá z nich používáme také, ale s jinou vazbou: pustil sa spievať – pustil se do zpěvu, dal sa utekať – dal se na útěk. Limitní slovesa ísť a mať ve slovenštině označují jakýsi přípravný stav před začátkem děje. Srovnajme slovenské „išlo sa mi srdce rozskočiť“ s českým „málem se mi srdce rozskočilo“, slovenské „nejde sa znepokojovať“ s českým „ani ho nenapadne se znepokojovat“, slovenské „malo ho rozhodiť od hnevu“ s českým „málem pukl zlostí.“

K vyjadřování modality má slovenština kromě modálních sloves musieť, chcieť, môcť, mať také konstrukce typu „nedá mi nespomenúť“, přibližně „nedá mi to, abych nezmínil“, „nedalo mu umrieť“ – „nemohl umřít“, „prichodí nam povedať“ – „je třeba říci“, „žiada sa mi ísť“ – „musím jít“ atd.

Slovesa se ve slovenštině někdy pojí s jinými pády než v češtině. Vážiť si niečo – vážiť si něčeho, docieliť niečo – docílit něčeho, dosiahnuť niečo – dosáhnout něčeho, všimnúť si niečo – všimnout si něčeho, ceniť si niečo – cenit si něčeho. Rozdíly jsou také v dalších pádových vazbách, například hrať na klavíri – hrát na klavír. Jazyky se odlišují také přítomností či nepřítomností předložkové vazby: zasmáli jsme se tomu – zasmiali sme sa na tom, utekať od strachu – utíkat strachy, zvýsknuť od radosti – zavýsknout radostí, zúčastniť sa na niečom – zúčastnit se něčeho.

Co se týče posesivnosti, používá slovenština sloveso mít, posesivní zájmeno nebo přídavné jméno, a také posesivní dativ, který se v češtině používá v jiných konstrukcích: brata mám chorého / môj brat je chorý / brat mi je chorý – mám nemocného bratra / můj bratr je nemocen / nemocný. Knihu máš v lavici / tvoja kniha je v lavici / kniha ti je v lavici – knihu máš v lavici / tvoje kniha je v lavici.

Slovenské číslovky vyjadřují životnost, což se v češtině děje jen u číslovky jeden: „Zopakovali jsme jeden pokus. Potkali jsme jen jednoho člověka.“ Slováci říkají: „Boli tam dvaja chalani. Boli sme tam piati.“

Slovenština má také více bezsubjektových struktur než čeština. Namísto „mám žízeň“ se řekne „smädí ma“, namísto „mám zlost“ řekneme „zlostí ma.“ Rozdílná je také situace ve

větech, kde není explicitně vyjádřený kauzátor. Tam se v češtině používá zájmeno „to“, bez kterého se slovenština obejde: zavalilo ho to v dole – zavalilo ho v bani.

Slovosled je v obou jazycích volný. Částečné rozdíly se projevují například u příklonek. Ty lze ve slovenštině na rozdíl od češtiny použít po spojkách: „Stretol starého známeho, ale ho nepozdravil. Žena prišla tiež, ale sa s ním nerozprávala. Chcel ísť do kina, ale som mu to nedovolil.“ Porušení klasického postavení enklitika má ve slovenštině expresivní význam: „Ale si sa vydala! – Ty ses tedy pěkně vdala!“ V češtině je zase mnohem častější postponovaný přívlastek: „Tyto jevy nastávají v prostředí plyném. Slovník spisovného jazyka českého.“ Ve slovenštině by se řeklo: „Tieto javy nastávajú v plynnom prostredí. Slovník spisovného českého jazyka.“ Slovenština častěji než čeština vynechává slovesnou sponu: „Netreba to urobiť dnes. – **Není** potřeba udělat to dnes. Túto rovnicu možno riešiť dvoma spôsobmi. – Tuto rovnici **je** možné řešit dvěma způsoby. Vidno to na prvý pohľad. – **Je** to patrné / vidět na první pohled.“ Sponové sloveso být / byt se nepoužívá ani se slovesy smyslového vnímání a slovesem dostať: „Vidieť les. – Je vidět les. Počuť hudbu. – Je slyšet hudba. Také kefy už v meste nedostat'. – Takové kartáče už ve městě nejsou k dostání.“ (Sokolová, 2005)

4.4 Fonetika a fonologie

Následující oddíl vychází z publikace Běliče a Jedličky *Slovenština* z roku 1976.

Spisovná slovenština má šest krátkých samohlásek: i, e, ä, a, o, u. Podle místa artikulace se samohlásky dělí na dvě řady. Při vyslovování i, e, ä se jazyk posouvá z klidové polohy směrem dopředu, proto těmto vokálům říkáme samohlásky přední. Při vyslovování a, o, u se jazyk posouvá dozadu, jsou to tedy samohlásky zadní. Podle výšky zvednutí jazyka směrem k patru rozlišujeme samohlásky nízké (ä, a), samohlásky vysoké (i, u), a samohlásky středové (e, o). Podle otevřenosti úst se nízké samohlásky nazývají také široké nebo otevřené, vysoké zase úzké nebo zavřené.

Schématické znázornění soustavy slovenských samohlásek je na rozdíl od češtiny čtyřúhelníkové:

I	U
E	O
Ä	A

Soustava českých samohlásek vypadá následovně:

I	U
---	---

E O
A

Slovenská samohláska ä je přední, nízká, vyslovuje se jako široké, otevřené e. Nevyslovuje se ovšem ve všech slovenských nářečích a i spisovná slovenština připouští výslovnost shodnou s e, výjimečně s a.

Oba jazyky mají samohlásky krátké a dlouhé: á, é, í, ó, ú. Spisovná slovenština má pak na rozdíl od češtiny více dvojhlásek: ie, ia, iu, uo (= ô). Jsou to tzv. dvojhlásky vzestupné, plná, slabičná samohláska je na druhém místě. Slabiky s těmito dvojhláskami mají platnost dlouhých slabik, slabičné vokály se v nich však vyslovují krátce, např. tieň, nikoli „tiěň.“ Koncovka -ou v instrumentálu singuláru feminina se ve slovenštině za dvojhlásku nepovažuje (s dobrou ženou).

Samohláska ä se v dnešní spisovné slovenštině vyslovuje jen po retných souhláskách b, p, m, v. České ů i slovenské ô vzniklo z původního dlouhého ó. V češtině se dříve vyslovovalo také uo, ale dalším vývojem se změnilo v dnešní ů.

Ve srovnání s češtinou jsou ve spisovné slovenštině mnohem méně rozšířené dlouhé samohlásky á, é. Ve slovenštině jsou totiž častými dlouhými protějšky příslušných krátkých samohlásek dvojhlásky ia, ie.

Dlouhé é a dlouhé ó jsou ve slovenštině časté spíše ve slovech cizího původu: problém, séria, chémia, atóm, história, paródia atd.

Oba jazyky mají tzv. slabikotvorné r a l. Ve slovenštině se vyskytují také jako dlouhé ř a ľ, například ve slovech vrba, mŕtvy, stĺp, vĺn. (s. 11–20)

Kvantita vokálů se ve spisovné slovenštině řídí tzv. rytmičným zákonem. Podle něj nebývají v jednoduchém slově dvě dlouhé slabiky za sebou, přičemž za dlouhé se považují slabiky s dlouhými samohláskami, s dvojhláskami a dlouhým slabikotvorným ř, ľ.

„Využívání kvantity samohlásek je ve spisovné slovenštině určováno především tzv. rytmičným krácením neboli rytmičným zákonem, který je pro slovenštinu příznačný. Podle tohoto rytmičného zákona nebývají v jednoduchém slově dvě dlouhé slabiky bezprostředně za sebou. Za dlouhé se považují slabiky s dlouhými samohláskami, s dlouhým slabikotvorným ř, ľ a s dvojhláskami. Místo následující dlouhé slabiky bývá slabika s příslušnou samohláskou krátkou (nebo s krátkou slabikotvornou souhláskou r, l), jak to odpovídá soustavě střídání krátkých a dlouhých samohlásek.“ (Srovnej dosiahnuť, vládnuť – padnúť.) (s. 20)

Soustava souhlásek je velmi podobná češtině. Liší se tím, že slovenština nemá souhlásku ř, ale má proti češtině měkké ľ a souhlásky dz, dž jako samostatné hlásky. Ve

slovenštině je oproti češtině mnohem častější souhláska *g*. Hojně se vyskytuje ve zdomácnělých slovech cizího původu a také ve slovech onomatopoických: *guráž*, *gajdoš*, *gate*, *gazda*, *golier*, *gombík*, *guľa* / *gágat'*, *gagotať*, *glg*, *ligotať sa*, *cengať*. Podobná situace je u souhlásky *f*: *fajčiť*, *fakľa*, *flaša* / *fučať*, *frkať*.

Ve slovenštině se na rozdíl od češtiny neprojevuje ráz. Asimilace znělosti je častější než v češtině. Bez rázu se ve slovenštině vyslovují seskupení dvou stejných nebo i rozdílných samohlásek, např. *poobede*, *poodstúpiť*, *poučiť*, *naozaj*, *po ulici*. Vždy bez rázu se vyslovuje i souhláska a samohláska, a to i ve spojení neslabičné předložky (*k*, *s*, *v*, *z*) se slovem začínajícím samohláskou. Před očami se tak vyslovuje *predočami*, od Oravy *dážď* ide se vysloví [*odoravy dážďid'e*]. Spodoba znělosti nastává i před znělými souhláskami nepárovými (*r*, *l*, *ľ*, *m*, *n*, *ň*, *j*), a to i ve spojení předložky se jménem nebo na hranici dvou slov či na morfologickém švu. Tím se spisovná výslovnost slovenštiny podobá moravské výslovnosti češtiny. *Vták letí* – [*ftágletí*], *ovos rastie* – [*ovozrastie*], *k jazde* – [*gjazd'e*]. Jiná než v češtině je výslovnost souhlásky *v* uprostřed slova před souhláskou a na konci slova. Vyslovuje se asi jako neslabičné *u*, např. *pravda* – [*prauda*], *dievča* – [*d'jeuča*]. (s. 21–30)

Dle našich poznatků se ne všechny souhlásky, které existují v obou jazycích, se vyslovují shodně. Asi nejvýraznější je odlišná výslovnost alveolární plozivy *d*: v češtině je při vyslovování hrot jazyka na dásních, ve slovenštině se dotýká zezadu předních zubů a na dásních je čepel jazyka, což činí výslovnost *d* „měkčí“, a méně znělou. Liší se také výslovnost zadodásňových (postalveolárních) souhlásek *š* a *č*, i když ne ve všech nářečích. Ve slovenštině je do výslovnosti těchto souhlásek zapojena čepel jazyka, zatímco v češtině přední část hřbetu jazyka.

4.5 Česká jazyková situace

Teorii jazykové normy u nás včetně náležitého pojmosloví rozpracovali členové Pražského lingvistického kroužku. Předmětem normy je inventář jazykových prostředků. Norma je definována jako soubor pravidelně užívaných jazykových prostředků gramatických i lexikálních, který má tendenci stát se stabilizovaným. Důležitými rysy jazykové normy jsou bezpříznakovost, ustálenost a závaznost. Spisovný jazyk je tato norma, která prošla explicitní kodifikací. Kodifikace tedy odráží dobovou jazykovou normu, kterou se lingvisté snaží skrze svou činnost poznat a popsat. (Nebeská, 1996, s. 13–19)

Nebeská uvádí, že ve srovnání s jinými společenskými normami je jazyková norma vymezena podstatně mírněji: „Jednak je normou především implicitní, založenou na

konvenci, konsensu osob daného společenství, jednak reflektuje variabilitu a nepředvídatelnost komunikačních situací, takže zásady všeobecnosti a apriornosti [takto] striktně uplatnit nelze.“ (Tamtéž, s. 14)

Podoba praktické kodifikace českého jazyka není určena žádným zákonem. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky odpovídá na dotaz, které slovníky a příručky jsou pro češtinu kodifikační, takto: „Kromě PČP si žádná ze současných jazykových příruček nečiní nárok na to být kodifikační, ale přestože např. SSČ ani NASCS o sobě netvrdí, že jsou kodifikační, je jejich prestiž natolik vysoká, že jsou tak vnímány. V českém prostředí je míra závaznosti určité jazykové příručky dána právě její prestiží a tradicí. Nemáme žádný jazykový zákon, a proto i PČP jako kodifikační příručka jsou závazná pouze pro školy; pro veřejnost mají charakter pouze doporučující.“¹⁶

Jedním z klíčových problémů české jazykové kultury je podle našeho soudu rozpor mezi (neoficiálně) kodifikovanou normou a převládající jazykovou praxí. Nebeská uvádí, že „i vzdělání a kultivování mluvčích (včetně bohemistů) užívají zcela běžně vedle prostředků spisovných (či z hlediska spisovnosti neutrálních) i prostředky ne plně spisovné a nespisovné. Tyto prostředky z úzu neustupují, v rozporu s výchozími předpoklady teorie spisovného jazyka nejsou v Čechách nahrazovány hovorovou variantou spisovné češtiny, naopak se z neprestižních soukromých mluvených projevů v různé míře rozšiřují i do některých mluvených projevů dalších.“ (Nebeská, 1996, s. 65)

Domníváme se, že situaci dále komplikuje ne zcela jednotně vymezená stratifikace češtiny. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost definuje nářečí jako „nespisovný útvar, kterým se mluví na určité části území národního jazyka.“ Slovník spisovného jazyka českého pak shodně uvádí, že jde o „jazykový útvar, kterým se mluví jen na části území národního jazyka.“¹⁷ Čeští bohemisté (Havránek, Hronek, Sgall a další) však v rozporu s těmito definicemi neoznačují tzv. obecnou češtinu za nářečí, dialekt, zřejmě proto, že v české jazykovědě se tradičně rozlišuje mezi dialektem, silně příznakovým a existujícím na velmi malém území, a interdialektem, tedy útvarem vzniklým posilováním společných rysů několika velmi úzce chápaných dialektů a zánikem rysů okrajových. Takový „interdialekt“ je pak dle našeho soudu českými bohemisty většinou chápán jako méně teritoriálně omezený než „dialekt.“ Nářečí, kterým hovoří prakticky celé historické Čechy a malá část Moravy, už

¹⁶ Normativní a kodifikační příručky. *Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky*[online]. ÚJČ AV ČR [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0131.html>

¹⁷ Nářečí. *Internetová jazyková příručka* [online]. ÚJČ AV ČR [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=n%C3%A1%C5%99e%C4%8D%C3%AD>

tedy za dialekt nepovažují. Srovnáme to se situací v lingvistice anglickojazyčné, mezinárodní, která slovo „interdialect“ coby substantivum vůbec nezná – nenajdeme ho v cambridgeském¹⁸ ani oxfordském¹⁹ slovníku angličtiny, stejně jako v publikaci *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Tyto slovníky uvádějí pouze termín „dialect“ s významem velmi blízkým tomu, který jsme našli ve slovnících českých – forma jazyka používaná pouze v části země, určitém regionu atd. Oxfordský lingvistický slovník dokonce dialekt vysvětluje jako „jakoukoli odlišnou varietu jazyka, obzvláště pokud se používá v určité části země nebo na určitém území.“^{20 21} Lze tedy soudit, že by zahraniční lingvista, který by nebyl pod vlivem české bohemistické tradice, k popisu „obecné češtiny“ jednoduše použil termín dialekt. Pokud by takový lingvista chtěl explicitně zdůraznit původ tohoto dialektu vzniklého z několika dialektů starších, použil by podle nás patrně výraz „koiné.“²²

Černý označuje obecnou češtinu prostě za „běžný hovorový jazyk užívaný v každodenním životě“ s určitými rozdíly mezi Čechy, Moravany a Slezany. (2008) Tyto rozdíly, jak lexikální, tak morfologické a fonetické, jsou ovšem poměrně výrazné, a tak může vyvstat otázka, zda má takto definovaná obecná čeština jako pojem vůbec smysl.

Hronek také vidí rozdíl mezi obecnou češtinou a nářečími. Definuje ji jako jazykový útvar, který používá většina národa v běžném každodenním hovoru, někdy s přiblížením ke spisovné češtině, jindy k nářečí. Souhlasí s Havránkovým názorem, že obecná čeština má širší než nářeční platnost a kritizuje dřívější praxi, která ji považovala za nářečí. Podle Hronka nemá obecná čeština ani všechny vlastnosti jazyka spisovného, ani místní omezení vlastní nářečím. (Hronek, 1972, s. 5–18) Jeho *Obecná čeština* z roku 1972 je jedním z mála českých popisů tohoto jazykového útvaru. Dalším takovým popisem a zároveň populárně-vědeckou publikací o české jazykové situaci je *Čeština bez příkras*, kterou Hronek sepsal společně se Sgallem. V ní se uvádí: „Havránek zvolil pro běžně mluvený jazykový útvar Čech termín obecná čeština a věnoval mu ve svých pracích značnou pozornost. Přesto počátkem šedesátých let spolu s J. Běličem a dalšími konstatoval, že jeho zpracování zůstává velkým dluhem české lingvistiky. Podoba tohoto útvaru s jeho různými variantami, jeho úloha v našem životě i jeho vztah k češtině spisovné a jeho umělecké využití si naši pozornost

¹⁸ Viz www.dictionary.cambridge.org

¹⁹ Viz www.oxforddictionaries.org

²⁰ *Dialect. Oxford English Dictionary* [online]. Oxford University Press, c2017 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.oed.com/view/Entry/51878?rskey=TwgLLJg&result=1&isAdvanced=false#eid>

²¹ *Dialect. Oxford Reference* [online]. Oxford University Press, c2017 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199202720.001.0001/acref-9780199202720-e-893?rskey=ZYYwW4&result=891>

²² *Koine. Merriam-Webster* [online]. Merriam-Webster, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/koine>

zaslouží. Vždyť pro mnohé z nás je to první a z jistého hlediska (jak ještě uvidíme) základní podoba naší mateřštiny.“ (2014, s. 16) V téže knize: „Jak jsme viděli, liší se čeština od slovenštiny a mnoha dalších jazyků v tom, že v každodenním hovoru zde mnoho mluvčích neužívá spisovný jazyk ani místní nářečí, ale nespisovný útvar bez úzkého místního omezení, totiž obecnou češtinu. Ta existuje jako jeden z útvarů našeho národního jazyka, spolu s češtinou spisovnou a moravskými interdialekty a nářečími.“ (Tamtéž, s. 21) Tato formulace by ovšem mohla ve čtenáři vyvolávat dojem, že obecná čeština nemá s dialekty ani interdialekty nic společného a chybí jí historická tradice či geografický původ, což neodpovídá realitě.

V naší práci budeme termínem „obecná čeština“ nazývat nespisovný jazykový útvar odpovídající morfologicky a lexikálně nejrozšířenějšímu českému (inter)dialektu. Rozlišení mezi touto obecnou češtinou a češtinou spisovnou bude třeba při zkoumání řečových projevů Andreje Babiše, jejich přepisu a analýze. Babiš používá obecněčeské prvky zcela běžně, z přepisů můžeme uvést příklady interdialektových koncovek adjektiv (vystresovanej, je to hrozný), koncovek sloves (myslej, bojej), redukci (ňáký), krácení vokálů (myslim, bojim, co s tim, neni), vkládání -ej- namísto -ý- v kořenech slov (strejc), vynechávání koncového -L v přičestí minulém (řek, dovez) atd.

Jak uvádí Nábělková, spisovná slovenština je některými prvky bližší obecné češtině, jinými češtině spisovné. Například obecněčeská věta „slovenský turisti byli udivení“ až na drobnosti odpovídá spisovně slovenskému „slovenskí turisti boli udivení“ a liší se od spisovného českého „slovenští turisté byli udivení.“ Naopak obecněčeský segment „vod starýho mlejna“ je slovenskému „od starého mlyna“ vzdálenější než téměř shodné spisovné české „od starého mlýna.“ (2008) Nelze tedy jasně říci, že Babiš používá obecněčeské tvary, protože jsou bližší slovenštině. Jako pravděpodobnější se nám jeví jiný důvod – Babiš je obecné češtině neustále vystaven a pravděpodobně také jako mnozí Slováci nedokáže vždy rozlišit, co je spisovné, a co obecněčeské.

5 Analýza češtiny Andreje Babiše

5.1 Metodologie

Ke zkoumání jsme vybrali tři videozáznamy rozhovorů s Andrejem Babišem. První pochází z roku 2011, kdy se Babiš začal objevovat v médiích, druhý z roku 2014, kdy už byl ministrem financí, a třetí z roku 2017, z okamžiku, kdy už byl z funkce ministra odvolán, čelil několika aférám a zároveň se s hnutím ANO ucházel o přízeň voličů v parlamentních volbách. Všechny záznamy zachycují spíše neformální rozhovory odpovídající formátu talkshow. V prvním případě Babiš hovoří s Janem Krausem v jeho televizní relaci, ve druhém případě mluví s motivačním řečníkem Ivem Tomanem v jeho internetovém pořadu, v případě třetího videa jde o rozhovor ze série televize Nova Letní interview s Michaelou Šmídovou.

Provádíme analýzu správnosti. Projevy mluvčího přepisujeme podle pravidel českého pravopisu. Celá existující slovenská slova, která nejsou v češtině zcela shodná, označujeme kurzívou a zapisujeme podle pravidel slovenského pravopisu (např. *mali tie normálne*). Nevnímáme je jako nesprávně utvořená či použitá česká slova, ale jako slovakismy vyskytující se v Babišově češtině. Označujeme je SK – slovakismus. Ve shrnutí po každém přepisu tyto slovakismy ještě třídíme podle původu. Vzhledem k bivalentnosti mnohých prostředků češtiny a slovenštiny někdy nelze určit, zda je určité slovo české nebo slovenské. Taková slova (namátkou „zdravý, vlasy“ a mnoho dalších) nebudeme označovat, protože Babišův idiolekt je ve většině český a přináležitost k jednomu z jazyků nelze určit, resp. může být vnímána subjektivně. (Nábělková, 2005, s. 53–54)

U slov, která se nevyskytují v češtině ani slovenštině (např. jednym), se pokusíme určit, zda vznikla chybou v morfologii, výslovnosti nebo obojím. Označujeme je podtržením. Chybu ve výslovnosti označujeme písmenem V, chybu v morfologii písmenem M. V emendaci zapisujeme správnou výslovnost pomocí české fonetické transkripce.

Slovenskou nebo zcela chybnou syntax označujeme tučným písmem a písmenem S, (např. **litoval jsem to**).

Obecněčeské prvky přepisujeme víceméně foneticky, s přihlédnutím k pravidlům českého pravopisu. Nepovažujeme je za chyby, věnujeme se jim pouze z hlediska stylu. Vynechávání hlásek označujeme jejich vynecháním v přepisu. Obecněčeské krácení samohlásek vyznačujeme užitím krátkých samohlásek v přepisu (vidim, bojim, s tim).

Interlingvální chyby označujeme písmenem E, intralingvální chyby písmenem A.

Hlásku „j“ ve tvarech sloves být a jít nezapisujeme, pokud není vyslovována, v souladu s přístupem k přepisu obecné češtiny.

Cizí vlastní jména zapisujeme v původní podobě.

Hezitační zvuky ani pauzy nezapisujeme, používáme pouze tři tečky, pokud některá věta není ukončena a navazuje věta jiná.

Babišova slova pocházejí z rozhovorů s novináři a moderátory. Otázky a reakce těchto partnerů nepřepisujeme a řeč Andreje Babiše uvádíme jako souvislý text.

Každý přepis je doplněn komentářem, který uvádí výsledky chybové analýzy a hodnotí Babišův projev. Všechna čísla, tabulky a grafy lze nalézt v přílohách.

5.2 Hypotézy

Určili jsme si následující hypotézy:

- Celková chybovost se za každé přibližně tříleté období nezmění o více než 10 %.
- Procento slovákismů za každé přibližně tříleté období poklesne alespoň o 10 %.
- Největší část chyb ve všech sledovaných obdobích bude výslovnostního nebo morfologického charakteru.
- Více než 80 % chyb bude interlingválního původu.

5.3 Přepis první – rok 2011

Přepis zachycuje rozhovor Andreje Babiše s moderátorem Janem Krausem. Jiný font i formátování mají důležitou funkci: odlišují přepis od zbytku práce a odrážejí jiné požadavky na uspořádání textu např. při označování chyb.

Dobrý večer, já bych vám nejdřív předal dárek. Já vám ho předám z ruky do ruky, je to nejlepší český trvanlivý salám značky Kmotr. Takže to je jediná možnost, jak můžete sežrat kmotra. *Lebo* ty skutečný

Protože

SK

E

nemůžete sežrat. Je to super. Ne ne ne, teďko slavíme desáté výročí, ale to je „kroměřížský trvanlivý.“ Je to Kmotr. No no no, musím říct, že sem strašně z toho vystresovanej, kolegové říkaj, že sem se zbláznil a některý si to myslej. No protože akorát že sem řek tu pravdu, *ktorú* všichni říkaj. Oni to

kteřou

SK

E

říkaj v *tých* hospodách, a přitom se boje. A já sem to řek, jenom to, co se říká normálně. No a proč to těch

SK

E

všichni neříkaj? Já sem to jedine řek *ako*, jak to skutečně je. Jasně. No, to je pravda no. Já znám plno

jako

SK

E

tých politiků tady a ono to má nějaký určitý vývoj. A teďka se to dostalo v podstatě do fáze, kdy je to těch

SK

E

neúnosný a v podstatě tady úzký počet lidí *jednoducho*... předtím se kradlo normálně... I pan prezident

prostě / jednoduše

SK

E

to říkal. Jo, on to říkal v tom pořadě, že je to normální a že i na západě se krade. Ale tak to sem tak nemyslel, ale... No já se bojím no, bojím se. No bojím se, že mě zastřeje například teďka. Ty kmotři. *Lebo* sem *ako* první tady řek to, co všichni říkaj. Ale ty novináři říkaj, že sou to hospodské řeči. Ale i

Protože jako

SK

SK

E

E

ty americký diplomati tady z ambasády, co píšou do Washingtonu, že sme nejvíce zkorumpovaný stát ve střední Evropě, tak ty taky jdou na koktejl a tam potkaj novináře a oni jim říkaj, víte, to je hrozný, co se tady děje. Oni to potom napíšou, no a to *sú tie normálne* WikiLeaks. A já říkám, že my

jsou ty normální

SK SK SK

E E E

máme *tie* české *podnikateľské* hospodské WikiLeaks no. A teďka sou všichni z toho, já nevím,

ty podnikatelské

SK SK

E E

co se stalo, mně volá stovky lidí, píšou mi, je to hrozný, já nemůžu *pracovať*, protože stále mi někdo píše.

pracovat

SK

E

No píšou mi, že mě podporují a že musíme s tím něco udělat a tohle no. No udělat by se dalo jako plno věcí, určitě, já si myslím, že... No tak rozhodně si myslím, že po tom, co tady sme *mali tie*

Měli ty

SK SK

E E

věvěčka, ne, tak to byla strana, která byla založená na pokračování *tých* zlodějin na pražském

těch

SK

E

magistrátě. No říká se to v hospodě. No a oni vlastně chtěli, že když ten pan primátor nejlepší, pan Bém, končí, tak že potom by jako pokračovali. No tak to se říká. To říkáte vy, ne já. A potom vybrali tu tvář, ne? Pořádnou. No a potom zjistili, ty lidi, že to je super ten program, dinosauři a korupce, a ty lidi... *Ako* náš problém je, my žijeme v období debilizace národa. Ale ten národ, my sme říkali, já sem

jako

SK

E

tady nebyl, když byla revoluce, ale na Václaváku křičeli lidi „nejsme jako voni, nebudeme se bát, nebudeme lhát.“ Nojo tak já sem byl v Maroku *vtedy*, já sem tady nebyl. No ale teďka se znovu

tehdy

SK

E

bojíme. Vy ne, ale já se bojím. A ty věvěčka potom zjistily, že jak je to super. A opustily *stratégiu* toho

zjistily, jak je to super	strategii
S	SK
E	E

Magistrátu a šly jako celostátně. No tak určitě tady není prostor, aby někdo tady zakládal stranu, například já, protože já mám ten špatný profil. Já sem ta stará struktura. Jasně, jasně. Ale já říkám, že sem nikdy žádný agent nebyl. Protože sem pracoval v podniku zahraničního obchodu a ta StB ekonomická, ta chránila ekonomické zájmy Československa. To nebyla ta hnusná StB, která potlačovala lidi, že nemohli cestovat, nemohli *študovať*. To byla normální StB, tam chodili a my sme

studovat
SK
E

museli vždycky, když sem potkal cizince, napsat zápis, hlásit zprávy, a to bylo normální v pézetkách. A já sem nebyl žádný hrdina, ne? Ale jasně, ale já sem už stokrát říkal, že sem nebyl agent, že mě vyšetřovali, proč nedovážím ze Sýrie fosfáty, když Československo tam vyváží tanky. No protože stály za prd, protože když sme je *nakonec* pod *tlakom*, jak mi vyhrožovali, že pokud je nedovezu, tak jako

nakonec	tlakem
SK	SK
E	E

mám problém, tak sem je dovez do Přerova, byly prašné, tak když to vykládali, museli použít plynové masky, *lebo* lidi krváceli z *nosa* a z uší a celý Přerov byl pod prachem. A když sem tam přišel, poprvně,

protože	nosu
SK	SK
E	E

tak mi řekli, tak pane Babiš, tak vy *máte* emigraci, strejc je v Austrálii a *máte dve* emigračky,

[máte]	[máte] dvě
SK	SK SK
E	E E

bratrance sou ve Spojených státech. Všechno věděli. Tak sem na to *čumel*. No a měli to pod palcem. Já

čuměl
SK
E

lobbuju za bioplynky! No protože by měl stát si uvědomit, že první bioplynky tady existují dvacet tři let. Za dvacet tři let se postavilo sto dvacet megawatt. Bioplynka, tam jde kejda z krávy, z prasete, kukuřice. Jasně, já vám to vysvětlím, jo? No, takže sto dvacet megawatt za dvacet tři let. A kluci z fotovoltaiky, všechny ty offshory, jak Čez tam koupil za deset miliard ty fotovoltaiky od *tých* firem,

těch

SK

E

kdo nikdo neví, komu patří, ale české WikiLeaks něco říkají, komu to patří, takže ty za dva roky postavily tisíc devět set osmdesát pět megawatt. A to nás bude stát, tady všichni, šest set šedesát miliard za dvacet let. To normálně odborníci to spočítali *cez* cenu *garantovanú* u výkupu elektřiny.

přes garantovanou

SK SK

E E

Eště to dokončím tu bioplynku. Takže já sem říkal Velebovi, prezidentovi agrární komory, jdi za premiérem a pozvi ho k Zelenkovi do Krásný Hory, vememe ho do stáje, kráva bude kadit a my za tím *hovnom* pudeme tou *úrrou* do té bioplynky a *začne* se točit to počítadlo. Protože ta kráva kadí pořád,

hovnem rourou začne

SK SK SK

E E E

i to prase. A to slunce svítí občas. Nebo vítr fouká. Takže ***treba rozlišovat obnovitelné*** zdroje. Slunce,

je třeba rozlišovat obnovitelné

S SK SK SK

E E E E

vítr, voda, to je o ničem. Ale ta kráva a prase? Každý den žere a... toto. Tak bioplynky se staví od nula celá pět megawatt do... To nevím jako, to nevím jako... A politici měli říct, že budeme... dotedka se všichni báli, že to tady *dopadne* jak s fotovoltaikou, jo? Já sem šel za ministrem... Co s tím jako? No.

dopadne

SK

E

Tak když tam nebude ta bioplynka, tak tu kejdu musíme ***někde dát***, ne? To byste nezvlád jako. Ten

někam dát

SK

E

objem *tých* střev je různý. Ta kráva a to prase má konstantní konzistenci. Vono to teče. Ono se to

těch

SK

E

točí stejně. Potom konstantně *dodáváte* ten proud. Ne. Ten elektroměr přece. Ne, ona má stejný

dodáváte

SK

E

žrádlo a stejnou kejdu. Tak já nejsem odborník, ale asi tak to je no. Chci tím říct, že v rámci *obnovitelných* zdrojů, kráva, prase, bioplynky, že to má nějaký smysl. Pes ne. Ideální systém

obnovitelných

SK

E

vo světě je Švýcarsko. Pan prezident sice říká, že korupce je všude, ale ve Švýcarsku není korupce.

ve

SK

E

Není vůbec. Není ani malinká. Není! Není to! Včera sem byl s jednym českým bankéřem, ten žije ve

jedním

M

E

Švýcarsku a chtěl si pronajmout byt. Takže přišel za *tým* majitelem a říká, pronajmu si ten byt. Nebo

tím

SK

E

koupit, nevím, a on říká, už je prodanej. A on říká, dám vám víc. Nene, to už je prodaný. A v Čechách dyby... jasně no. Takže ve Švýcarsku je to jiné a ve Švýcarsku lidi rozhodují o všem. Tam je na všechno referendum, jo? Takže lidi si stále stěžují, sou naštvaní, tak *nech* vytvořej tady... *nech* každý, kdo

ať

ať

SK

SK

E

E

chce tady něco udělat, nezištně, tak ať řekne, jak si to představuje v tom státě. A co tady teda budeme dělat, když budeme dělat každý rok ztrátu? Proč teda neřeknou, *nech* soukromníci postavěj

ať

SK

E

dálnice. Babiš tady napsal Občanské fórum proti korupci, nekompetentnosti, protože i když je schopnej úředník a krade, tak je to často lepší, než když je tam nekompetentní, *lebo* ten často nadělá

protože

SK

E

víc škody, jo? No ne, když je tam blbec, tak udělá víc škody než ten, co krade, chápete? Žádný ideál, já sem to podělal, protože sem řekl, co všichni říkají, protože sem si myslel, že je demokracie, a voni se zase všichni bojí. Není demokracie. Není demokracie. Tak jako já nevím, můžou mě zastřelit teďka po relaci. Takže tady sem napsal *dve* e-mailové adresy a teďka mi píšou na Agrofert a já mám

dvě

SK

E

zahltenu stránku. Tak říkám, lidi, pište sem a my to nějak rozsortujeme podle těch rezortů. A ty zahlcenou

SK

E

lidi, který mají nápady a říkají, že to ***treba*** změnit, *nech* se všichni spojej, tady je plno všelijakých

je třeba ať

S SK SK

E E E

aktivit a každý něco říká, tak *nech* se spojej teda. A vy ste tu na to, já sem říkal Janečkovi, ten je

ať

SK

E

mladý, bohatý, má lepší profil *ako* já, ne? Jasně, ale tady v KSČ bylo milion šest set tisíc lidí, všichni

než

SK

E

sme kejvali. Kdo je *za*? Všichni. Nebyl každý hrdina jako pan Havel, ne? Já budu dělat organizátora. Já

pro

SK

E

se nikam necpu. Agrofert nikdy neprodám. No protože já nechci *ísť* do politiky, já bych nebyl dobrej

jít

SK

E

politik jako. Já len chci říct, že *tuná* v Čechách sme *prešustrovali*, já sem to počítal řádově, *dve tisíc*

tady

prošustrovali

dva tisíce

SK

SK

SK

E

E

E

miliard. Takže kdyby to tu fungovalo, tak sme mohli mít pět set na účtě, z toho sme mohli postavit *tie* dálnice a mohli sme *mať* super školy, super *učiteľov*. Co ty lidi, jaký oni mají platy? Počkejte, já se

ty

mít

učitele

SK

SK

M SK

E

E

E E

omlouvám, že sem miliardář, oni o mě píšou, že sem miliardář. Mně mediální poradce řekl, že **neříkejte**, že nejste miliardář, tak říkám, sem miliardář. Omlouvám se za to, nemůžu za to. To byla

neříkejte

S

E

náhoda. Takže já mám dvacet osm nějakých papírů, to sou akcie Agrofertu a někdo říká, že teda **to je ty miliardy** no. A ten hlavní kmotr pražskej, ten má čtyři miliardy na účtě ve Švýcarsku, jak psaly

to jsou

S

A

Hospodářské noviny. Tak ten má cash no. Já mám jenom ty papíry. My sme byli v Lucerně, *zemedelci*,

zemědělci

SK

E

tam bylo tři tisíce zemedělců a tam byl premiér a já sem mu říkal, premiérovi, tak my bysme chtěli

[zemědělců]

V

E

len **tieto** papír, těch *dve* a půl miliardy, to co má ten kmotr ve Švýcarsku. No tak sem ho žádal za

jen tyhle papíry dvě
SK SK M SK
E E A E

zemedělce, aby to nějak zařídil, aby se kradlo méně. To není o těch stranách, lebo tady stále někdo
[zemědělece]

V

E

říká, že Babiš mluví o stranách, to je o lidech. A pan premiér je slušný člověk. To není o ODS, ČSSD, paní Němcová je taky určitě slušná, oni jsou *všetci* v pohodě jako. Tady je nějaká skupinka, která nemá

všichni

SK

E

míru. Toskánská parta, dubajská parta a parta z Korfu. No no no. No a ty jedou v miliardách. To říkají po hospodách lidí. Všude. Já věřím na genetiku, my máme v Agrofertu lopatkovou teorii. Jo, to je zásadní kádrová teorie.

Komentář:

Celková chybovost je 4,5 %. To znamená, že na každých sto slov mluvčí udělá „čtyři a půl chyby.“ V přibližně dvacetiminutovém záznamu se chyb vyskytlo celkem 77. Naprostou většinu z nich (87,0 %) představují slovakismy, celá slovenská slova použitá v konverzaci v českém jazyce. Počty chyb jiného druhu jsou minimální. Mluvčí použil pouze tři slova, která se nevyskytují ani v jednom z příbuzných jazyků: *jednym*, *zemedělců*, *zemedělce*. Naprostá většina chyb (97,4 %) je interlingvální. Viz přílohu 1.

V Babišově hlase je na nahrávce patrná nazalita – při produkci hlásek uniká vzduch nosem i tehdy, když se nejedná o pravé nazály. Nejvýraznějšími odchylkami od výslovnosti Čechů jsou částečně palatalizované explozivy „d“, vyslovované čepelí jazyka se špičkou dotýkající se zezadu předních zubů, jak je běžné ve slovenštině, ne vždy zcela správně vyslovovaná hláska „ř“, připomínající zřídka jakousi hypotetickou spřežku „rž“ či „rš“, či alveolárně vyslovovaná hláska „ž“ namísto správné výslovnosti postalveolární. Uzavřenější výslovností samohlásek, především „i“, se Babišův projev odchyluje od spisovné normy. V jeho mluvě je patrná také výslovnost bez rázů tam, kde je normativní pouze výslovnost s rázem: „v Agrofertu“ vysloví jako [vagrofertu]. Ráz se tvoří automaticky před samohláskou po každé absolutní pauze, tedy na začátku věty nebo i uvnitř věty, je-li členěna na menší

rytmické celky. Normativní a závazné jsou rázy po neslabičných předložkách k, s, z, v. (Hůrková, 1995, s. 24–37) Výslovnost např. [vagrofertu] je tedy nenormativní. Babiš také nenormativně vyslovuje spojení párových a nepárových konsonantů v mezisloví, např. „pes ne“ vyslovuje [pez ne]. Tyto prvky jeho výslovnosti jsou velmi pravděpodobně dány transferem ze slovenštiny. Posílit by je mohl také např. dlouhodobý pobyt na Moravě či ve Slezsku, kde se také vyskytují, o takovém pobytu však není ze životopisů či zpravodajství nic známo.

Srovnáme pravidla týkající se rázů a asimilace znělosti v mezisloví s pravidly spisovné výslovnosti slovenské, kde se normativně běžně na hranici slov neznělá souhláska asimiluje na znělou pod vlivem nepárové znělé souhlásky, např. [vlag mešká], a kde se rázy vyskytují pouze na začátcích vět a v citově zabarvených výpovědích, nikoli uvnitř slov a na hranicích slov uvnitř (nepříliš citově zabarvené) věty. Také předložky „k, s“ se před znělými konsonanty a vokály vyslovují zněle: [zmamou, givanovi]. (Kráľ, 1996, s. 46–63)

Babišův projev je velice uvolněný, až nedbalý, někdy vynechává hlásky: [ňáký, mysim]. Co se týče využití jazykových vrstev, používá Babiš obecnou češtinu, do které občas přidává spisovné koncovky a samozřejmě slovákismy. Z hlediska rozvrstvení slovní zásoby používá Babiš kromě neutrálních spisovných či hovorových slov také slova zhrubělá (žrát, čumět), slangová či žargonová (kmoťri, bioplynky), nevyhne se ani jednomu vulgarismu, když popisuje fungování bioplynových stanic.

Slovo „máte“ je označeno, protože ho Babiš vyslovuje jako [mát'e].

Úsek „tu kejdu musíte někde dát“ jsme označili jako slovákismus, jde o lexikální problém, i když slovo „někde“ Babiš vyslovil česky. Ve slovenštině je možné říci „dať niečo niekam“ i „dať niečo niekde,“ v češtině pouze „dát něco někam.“

Tzv. salientní, tedy nápadné, jsou především infinitivy s „ť“ na konci (pracovať, rozlišovať), nesprávné (slovenské) tvary zájmen (tie, tých, mojich) a obecněčeské prvky v Babišově projevu.

5.4 Přepis druhý – rok 2014

Druhý rozhovor pochází z internetového pořadu motivačního řečníka a autora knih Ivo Tomana.

No, děkuju. Ano, já sem vyléčený kuřák. Tak dám to kolegům asi, doporučím. Tak kouřil sem snad

[snat]

V

A

od gymnázia až do roku devadesát šest. Padesát osm. Inženýr. Ekonom. To nevím, asi nízké. Jeden. Mladší. Pravák. Léto. Ano. Chodím do fitka každý den. Lyžuju, plavu, tenis. To si nepamatuju. Nejza... *možno* Petra v Jordánsku mi tak utkvěla v paměti. Nemám asi. Přiměřené věku. Strach? Z nemoci asi.

možná

SK

E

Určitě. Tak nevím, sem netrpělivej, občas skáču do řeči, když někdo lže. Určitě. Přiměřeně postavení myslím že jo. To rozhodně. Trpělivej asi ne. **Závisí od toho**, kdo na mě mluví a **co mluví**. Tak já

záleží na tom

co říká

S

S

E

E

většinou dávám příkazy, tak moc úkolů nemám. Čtu no. Ted'ka čtu o *politice* a tak. Snažím se, ne

politice

SK

E

vždycky to funguje s *tými* božími mlýnama. Určitě, určitě, doufám, že bude *spravedlivý* a že to tady

těmi

spravedlivý

SK

SK

E

E

vyřeší. No tak musíme věřit jako, lidi když budou věřit, tak to dokážou. Myslím že ne asi. Tak nevím, chovám... přemýšlím jináč. Ted'ko sem dostal na narozeniny takovou kartu, *kde* se píše, že muži sou

kde

SK

E

z Marsu a ženy z Venuše. No a teďka když to otevřete, tak je tam napsané, **že odkud** si ty? Takže to

odkud

S

E

mi dali kolegové, tak *tým* mi říkaj vlastně, že sem z jiné planety. Ne, tady z Prahy. No tak ptáte se, jesi

tím

SK

E

sem normální, říkám, že asi ne, *ako* jak se chovám, kdybych byl normální, tak bych asi dělal jiné věci,

jak

SK

E

jak dělám. No v *tým*, že stále pracuju a něco vymejšlim a stále sem aktivní. **Už mohl bych odpočívat.**

než

tom

Už bych mohl odpočívat

S

SK

S

E

E

A

Čím se odlišuju? Nevim, sem relativně rychle, velice urputnej, jako tak *ako*. Urputnost no a

jako

SK

E

koncovka. Mam koncovku. Strašně moc lidí mluví o různých věcech, ale *akurát* o nich mluví.

akorát

SK

E

Nedotahujú. Talent asi na obchod. To nevim, tak to musí posoudit jiný. Jesi sem první, sem první

Nedotahují

[posoudit]

SK

V

E

E

určitě jako, nevím. Nespravedlivé výhody, no tak nevím, *možno, možno*, že sem vyrůstal v rodině,

možná možná

SK SK

E E

která... Teda táta pracoval v *zahraničnom* obchodě a díky tomu sem se naučil cizí jazyky. Takže mluvím

zahraničním

SK

E

štyrmi jazykmi, čo je taky výhoda. No tak já sem ... Otec pracoval v *zahraničnom* obchodě ve

čtyřmi jazyky což

zahraničním

SK SK SK

SK

E E E

E

Švýcarsku, tak sem tam onemocněl a ležel sem rok v nemocnici. Tak tam sem se naučil francouzsky no. Jasně, ale jako byl sem rád, že sem to přežil. Měl sem dost vážnou krvní chorobu a nakonec

krevní

M

E

sem byl na operaci, mi *vybrali* slezinu. No takže sem měl období, kdy sem ani se nemohl hejbat a

vyndali

SK

E

sem zapomněl chodit. Takže je to takový vyvážený no. Kontroverzní, no tak já si nemyslim, že sem a zapomněl sem

S

E

kontroverzní, lidi, kteří mě znají, tak si nemyslí, že *som* kontroverzní. Kontroverzní pro nějaký

jsem

SK

E

novináře možná. Pro vaši matku no. A proč sem kontroverzní? Tak asi vám vo tom povídala. No tak Agrofert sem vymyslel, když pan Klaus s *Mečiarom* se rozhodli rozdělit Československo. Tak sem

Mečiarem

SK

E

řekl, že by bylo dobré tady udělat kancelář, že to bude cizí *krajina*. Jelikož sem pracoval na

země

SK

E

Slovensku. A následně jsme vlastně založili firmu tři týdny po rozdělení Československa. A tam sem si vyzkoušel, jestli umím něco dělat samostatně, protože sem předtím byl *dlouhé letá zaměstnanec*.

dlouhá léta zaměstnanec

SK SK SK

E E E

Ano ano, určitě. Myslím že ne, že se snažím být normální. Auto mám Mercedes. Dva roky. Nejezdím. Podle toho, jak maj děti prázdniny. Asi čtyřikrát. V domě. Kolik má místností? Pět. Čtyři. No tak musím ještě jeden koupit. No *tých* skoro dvacet let to bude příští rok. No peníze sou dobrá věc, ale

těch

SK

E

nejsou určitě prostředek ke štěstí. Asi jo. Já investuju peníze, když naše firma vydělá, tak je reinvestujeme. To jo, to si vzpomenu, to sem pracoval ve Švýcarsku na brigádě celé léto, to mi bylo šestnáct let a koupil sem si za to takové ocelové hodinky Omega, stály šest set franků. Nejsem. Víc času pro sebe a pro rodinu. No tak závidím lidem, co maj víc času a lepší život než já. Jojo, život je krátký. O výchovu dětí. S manželkou. No s věkem stále míň, ale rozzuřím se, když někdo lže nebo... Jo asi to je ten důvod. Dvě. Čtyři. Nemám. Ne ne, občas když mám depresi, tak jím čokoládu. No tak občas jo. To ne, to už беру jako folklor. Zpravidla třikrát, někdy pětkrát. Nejoblíbenější? Teplá bageta

nejoblíbenější

M

E

s máslem a s cibulí. Tak to bych musel se vrátit do *školskej jedálne* na gymnáziu, grenadýrmarš a

školní jídelny

SK SK

E E

plíčky na smetaně. Osmdesát tři. Sto osmdesát šest. Voda. Voda, určitě. Červené víno. Občas. Drogy nevim, mám rád čokoládu a kafe teďka, ale umim nějak abstinovat. Zpravidla v pět, nebo někdy i ve čtyři. V jedenáct. Nikdy. Určitě ne. Různé brigády, v Bratislavě taky sem chodil. Balíky na Hlavním nádraží překládat, roznášet mléko, noviny. Na stavbě házet kameny do betonu. No bylo to v podstatě na vysoký škole, už i na gymnáziu. No pracuju de facto stále, protože esemeskuju, takže řádově *tých*

[řádovje] těch

V SK

E E

osmnáct devatenáct hodin. Kolik hodin? No trošku míň, ale pracuji, **závisí od toho**, jaký je víkend no.

záleží na tom

S

E

Ale *mávam* schůzky, které nestihnu přes týden, i přes víkend. V neděli pracuju víc, tu sobotu *mávam*

mívám

mívám

SK

SK

E

E

volnější, to pracuju *tých* pět šest hodin. O dovolené si musím dát pozor, *lebo* moje žena to nesnáší,

těch

protože

SK

SK

E

E

když pracuji, tak tajně ráno esemeskuju a potom zase večer, aby *ma* neviděla. Dvakrát tři hodiny

mě

SK

E

nebo dvě hodiny. No vstává až v devět. Jasně. Ted'ka nemám moc času na koníčky, ale kdysi sem četl knížky a hrával tenis a tak, tak ted'ka spíš když mám volný čas, tak sem s rodinou no takže. To je normální kalendář. No tak jo, protože to je rychlý, to otevřete, napíšete, škrtnete, kdežto s *tým*

tím

SK

E

počítačem to trvá dlouho. A ani to moc neumím s *tým* počítačem. Jo, to sou samé schůzky. Nevím,

tím

SK

E

protože sem si *naňho* zvyk a já sem konzervativní, takže moc věci neměním. No tak s *tými*

na něj

těmi

SK

SK

E

E

miliardami je to tak teoretické bych řekl. No tak určitě, tak miliardy určitě nemám na účtě. To je kdybych prodal firmu, tak asi bych za to dostal miliardy no. No tak ono bohužel asi je to dané tou historií podnikání v Čechách, kuponové privatizace, kampeličky a českou cestou, nesplacené úvěry, družstevní záložny, a vlastně strašně moc lidí *bolo podvedených* a oni si myslej, že i když je tu plno

bylo podvedeno

SK

SK

E

E

šikovných podnikatelů, kteří zbohatli pilnou prací, tak že každý podnikatel nutně musí všechno ukrást. To samozřejmě není pravda. Mě? To bysme tu byli strašně dlouho *ako*, kolik problémů mě

jako

SK

E

trápí. Ne, tak moje práce v Agrofertu je starat se o problémové firmy, ztrátové firmy, najímat lidi, to se mi úplně nedaří úspěšně, že? Hlavně ty z exteriéru, takže nemám za úkol se starat o dobré firmy, ale *právě* řešit problémy. No a teďka sem si ještě vymyslel to hnutí politické, *čo* mi žere strašně moc

právě

což

SK

SK

E

E

času, takže problémů je strašně moc, *čo* mě trápěj. No tak teď té politice se věnuju podstatně více,

co

SK

E

chodím na mítingy i víkendy, takže tomu věnuju tak šedesát sedmdesát procent času. No tak určitě, já myslím, že to trápí většinu lidí v této zemi. No trpělivá práce, štěstí, náhoda, různé věci. Určitě věřím i na genetiku. Ne no tak já věřím na tu genetiku, já myslím, že už malé děti, které si hrají na pískovišti s tou lopatkou a *majú* tu *energiu* a sou budoucí lídři, tak vlastně už to tam organizují a asi i

mají energii

SK

SK

E

E

to tam dávaj do pořádku a bouchaj po hlavě ty utáplý a ty sedí v rohu a tak je to celej život no. Tak to se nedá takhle říci, každý, kdo si dělá dobře svoji práci a nachází v tom uspokojení, tak je vlastně úspěšný. Ten úspěch se dá *hodnotit iným* způsobem no. Pro někoho může být úspěch, že má čas na

hodnotit jiným

SK

SK

E

E

sebe, že si přečte v klidu noviny, že jde v klidu na oběd, a v tom případě *například* já nejsem

například

SK

E

úspěšnej. Nestíhám to no. Oni se mi tam hromaděj, potom to čtu *cez* dovolené. Takže si tak vleču dvacet kilo novin a tam **to listuju**. Můj *otec* byl úředník, pracovali v *Rempe* a tam se seznámil s mojí

tím listuju

[otec]

Rempu / Řempu

S	SK	SK
A	E	E

mámou, *študovali ekonómiu* jak já a táta vlastně zakládal *zahraničný* obchod na *Vysokej* škole

študovali ekonomii		zahraniční
SK	SK	SK
E	E	E

ekonomickej v Bratislavě a potom pracoval za podnik zahraničního obchodu Strojexport v Etiopii, ve ekonomické

SK
E

Francii, a tam zastupoval Československo v GAT, to je Všeobecná dohoda o *clách* a obchodě. Mamka

clech
SK
E

pracovala v Rempe a potom vlastně chodila už s tátou, každý **mluvil pět jazyků** cizích, takže

mluvil pěti jazyky
S
A

odmalička jsme byli *vedení* jako k tomu učit se jazyky. Francouzsky, anglicky, německy a rusky. Tak

vedeni
SK
E

tým, že jsme byli často v zahraničí, tak sem byl často s mámou, byl sem takovej maminčin mazlíček, mamánek nebo jak se to řekne. Už ani nevím, já už neumím ani **po česky**, ani **po slovensky** pořádně.

česky	slovensky
S	S
E	E

Ale určitě ano. *Rešpektuju* je, autority, určitě sem *mal* velký respekt. Ale otázka je, kdo to je ty

respektuju

měl

SK

SK

E

E

autority. Já sem měl, v práci sem *mal* určitě šéfa, čo byl velká autorita. Tak vzorů je plno, to si stačí

měl

co

SK

SK

E

E

otevřít noviny a určitě je plno vzorů, který... Ne, nemyslim. Je plno *ako* šikovných lidí, který toho

jako

SK

E

dosáhli plno zajímavých věcí. Nechci říkat, to je jako takový klišé, ale *například* ten Baťa je určitě *ako*

například

jako

SK

SK

E

E

vzor, který vlastně dělal věci pro lidi, *čím* vlastně suploval ten stát a my postupně se dostáváme do tý

čímž

SK

E

situace *ako* ty podnikatelé, abysme byli schopný se *postarat* o to zázemí na podnikání, o

jako

postarat

SK

SK

E

E

infrastrukturu, ale samozřejmě neska, neska je složité, abysme začali stavět dálnice, i to by *bolo*

bylo

SK

E

možné, pokud samozřejmě by byly tady na to zákony a někdo by tady rozumně *bol* schopný pochopit, *čo sú* to PPP projekty no. Tak ako potkal *som* **různých lidí**, potkal *som*, rok tu *bol* George Soros, já *ked'*

co sou	jsem různé lidi		sem	byl	když
SK SK	SK	S	SK	SK	SK
E E	E	E	E	E	E

táta pracoval v Ženeve, tak sem **měl patnáct let**, sem *robil* číšníka na ambasádě, *som* obsluhoval

mi bylo patnáct let	dělal	jsem
S	SK	SK
E	E	E

kozmonauta Nikolajeva, potkal sem v životě různý, různý lidi.

kosmonauta

SK

E

Komentář:

Celková chybovost se zvýšila, ale pouze minimálně, ze čtyř nebo pěti chyb na sto slov na přibližně šest chyb na sto slov, přesněji o procento a půl. Podíl slovákismů se snížil o 6 %, celá slovenská slova však stále tvoří naprostou většinu chyb. Podíl syntaktických chyb se zvýšil o 7,2 %, opět vznikly transferem ze slovenštiny nebo přechytnutím v rychlé řeči. Dvě ze sta chyb byly morfologické, tři ze sta výslovnostní. Babiš použil následující neexistující slova: *snad', posoudiť, rádově, nejoblíbenější, krvní*. Všechna vznikla jazykovou interferencí. Naprostá většina chyb je interlingvální (95,8 %). Viz přílohu 2.

Typická Babišova výslovnost hlásek se nezměnila. Stále nestandardně vyslovuje hlásky „d, ř, ž,“ zůstává i uzavřené „i“ a výrazná asimilace znělosti (tagurčitě – tak určitě). Projev je i nadále velmi uvolněný, až nedbalý, Babiš občas vynechává hlásky nebo hláskové skupiny (jesi – jestli). Opět používá prvky jak obecněčeské, tak i spisovné. Ubylo prvků nespisovné a expresivní slovní zásoby – všimnout si můžeme adjektiva „uťáplý.“

Výrazné je časté používání slov „ako“ a „jako.“ V Babišově projevu se vlastně jedná o slovní výplň, viz „To bysme tu byli strašně dlouho ako. Je plno ako šikovných lidí. Nevim,

jsem relativně rychlejší, velice urputnější, jako tak jako.“ Funkci slov „ako“ a „jako“ ve slovenštině a češtině se věnuje například Hoffmannová. (2010)

5.5 Přepis třetí – rok 2017

Rozhovor pochází z pořadu televize Nova *Letní interview* s Michaelou Šmídovou.

Ne ne ne, o tom určitě ne, to je vize dva třicet pět pro Českou republiku, pro naše děti, a je to o tom, jak to funguje ve světě a jak to mohlo u nás být, že jsme mohli jezdit z Prahy do Brna za čtyřicet minut a z Prahy do Ostravy za hodinu patnáct a podávat daňové přiznání za dvě minuty a tak dále, takže je to nějaká vize, není to náš program, ale já myslím, že je to velice dobrá knížka, nejsou to žádné politické kecy a lidem se to líbí, hodně se o tom mluví, samozřejmě i naši oponenti nám dělají reklamu, takže jsme rádi, že je to takové populární. Ten horolezecký gen je o urputnosti, to je pravda, že sem urputnější, a samozřejmě bysme rádi vyhráli volby a my bysme rádi dostali šanci ukázat lidem, že **tu vládu je možná**

tu vládu je možné

S

A

řídít i jiným způsobem a skutečně že tam budou sedět lidi, který chtějí něco udělat pro naše občany, a že to není jenom o tom, že chtějí být ti ministři a **si to nějak užívat**. Já skutečně *tým* průzkumům nevěřím,

nějak si to užívat

těm

S

SK

E

E

protože my si to měříme sami a ty naše čísla jsou podstatně nižší, takže mám občas pocit, že tím chce někdo někoho strašit, že bysme měli takovej skvělejší výsledek. Naše čísla poslední byly 24 procent. Tam ano, já si myslím, že nás čeká velice špinavá kampaň, samozřejmě ty permanentní útoky na *moju* osobu,

moji

SK

E

ty stokrát opakované lži, na základě kterých mě vyhodil pan premiér z vlády, bohužel na lidi to má vliv a je škoda, že lidi se nesoustředí na to, co sem udělal jako politik, co sem udělal jako ministr. Ne tak já si myslím, že to byla na mě provokace, já si myslím, že každý vidí, co se píše v *tých* bývalých *mojích*

těch

mých

SK

SK

E E

novinách a určitě já sem se spíš stavěl k tomu velice rezervovaně, byla to samozřejmě chyba, naběh sem si, byla to organizovaná provokace a samozřejmě ten redaktor za mnou chodil a stále mě strašil, co všechno se na mě chystá. Až potom sem zjistil, že to je špatně, tak sem se s ním přestal stýkat. Tak mě mrzí, že vlastně pan premiér tu vládu poškodil, ta vláda měla šanci být jedna z nejúspěšnějších a já jako ministr sem předložil sto osmnáct návrhů zákona, jsme byli druhý nejlepší v Evropě, měli jsme přebytkový rozpočet, snížil sem dluh, dokonce i za červenec se čeká, že bude přebytkový rozpočet, splnili jsme k třicátému šestý plán výběru daní na tento rok, takže kontrolní hlášení funguje, EET funguje a sem jediný ministr české vlády, který prosadil v Bruselu jediný legislativní návrh, za který sem bojoval, bojoval sem za české zájmy v Bruselu, takže já si myslím, že sem to odpracoval, prosadil sem zákon o hazardu, prokazování původu majetku, to znamená vybrali jsme stovky miliard daní a odvodů, a proto jsme mohli i navýšit důchody a platy státních zaměstnanců, investovat, takže ta bilance si myslím, že je dobrá, a je škoda, že vlastně ta vláda skončí s takovou pachutí toho, že vlastně pan premiér na základě vylhaných věcí mě vyhodil z vlády. Ne ne, já si nepřipadám jako vítěz, my žádné vítězství nemáme jisté, my uděláme maximum pro to, abysme získali dobrý výsledek a abysme přesvědčili lidi, že by nám mohli dát tu šanci, poprvé od vzniku samostatného státu že by ve vládě byl někdo jiný, než sou ty tradiční politické strany, které tady vládou dvacet sedm let. Ne tak já nechci radit ČSSD, já se jenom směju, že nás všichni kopírujou, já chodím na festivaly už leta, na Colours chodím šest let, včera sem byl v Liberci na Benátské noci, oni všichni chodí za námi, všichni dělají videa, všichni se snaží *kopírovat* a my skutečně nemáme žádnou marketingovou agenturu, my jsme stejný

kopírovat

SK

E

tým lidí, je nás pár, který to děláme spolu už dlouho a máme dobré nápady a **já si velice vážím ty lidi,**

těch lidí

S

E

který se mnou dělají tak dlouho, a děláme to dobře a snaží se všichni nás *kopírovat*. A já myslím, že ta

kopírovat

SK

E

vize je taky jako skvělá a lidi to oceňují, **že prostě zabýváme se** nějakou budoucností naší země.

že se prostě zabýváme

S

A

Hrozně, hrozně, zestárnul sem o patnáct let, v červenci dva třináct sem měl sedmdesát sedm kilo, deset procent tuku a kondičku asi čtyřicetiletého občana naší země no a špatně no, takže ten dopad

na mě, já nechci brečet, všichni říkají, že brečím, ale je to fakt, že jak sem to řekl teďka nedávno, že sem si vstupem do politiky trochu podělal život, já neříkám, že to lituju, je to obrovská životní

že toho lituju

S

E

zkušenost, je to skutečně politika, svět neuvěřitelný je to, svět špíny, podrazů, a nečekal sem, že to tak funguje, a je to škoda no, takže ty dopady na mě, na rodinu a samozřejmě i na firmu sou velice negativní a sám nevím, možná kdybych to věděl, tak bych do toho nešel. Ne ne, o tom to není, tak já samozřejmě pracuju podstatně víc než předtím, pracuju sedm dní v týdnu stále a samozřejmě ta efektivita práce je podstatně nižší, než sem pracoval ve svojí firmě, a já samozřejmě zůstávám v *politice* a bojuju, protože

politice

SK

E

je plno lidí, který mě podporují a plno lidí mě totálně nenávidí kvůli EET a kvůli různým tím stokrát opakovaným lžím mých nepřátel, ale znovu opakuju, je škoda, že vlastně ta veřejnost mě nehodnotí za moji politickou kariéru, a nečekal sem, že budu zdůvodňovač, jsi sem, jestli sem před dvaceti pěti lety,

[zdůvodňovat]

V

E

co sem dělal v byznyse. Já sem jediný český politik od revoluce, *ktorý* zveřejnil skutečné daňové

ktorý

SK

E

přiznání, ty, který se dávají na finanční správu, ne ty pseudo majetkový přiznání, který dělá každý politik před vstupem do sněmovny, jo? Takže ty moji soupeři nikdy nic neukázali lidem, já sem ukázal všechno a čím víc sem vysvětloval, tak tím více samozřejmě to bylo zneužito proti mně. No tak Miroslav Kalousek je v *politice* od roku devatenáct set devadesát. Je zajímavé, že o něm vlastně nikdo nic neví, jaký má majetek, kde bydlí vůbec se neví, takže... On skvěle mluví, skvěle lže, neuvěřitelně lže, takže on vám bude tvrdit, že to je láhev kokakoly a já mu budu říkat, ne, to je sklenka vody a on vám to bude vykládat tři hodiny. Tak pokud bych byl tak totálně neoblíbený jak Miroslav Kalousek, tak určitě odejdu

[neoblíbení]

V

E

z politiky, odejdu z očí lidí a budu chodit kanály. Já sním o budoucnosti naší země. Já nesním, já zůstávám v politice a budu *bojovat* proti korupci a klientelismu a chci vlastně porazit ten korupční a

bojovat

SK

E

klientelistický systém, který byl tady budován za ty leta. A chceme vyhrát volby a chceme ukázat lidem, že skutečně budeme *makat* od rána do večera a že to ty lidi i uvidí v reálném životě. Jo, já sem

makat

SK

E

například nechal spočítat všechny obchvaty našich měst a je jich za sto osm miliard, čili čtyři sta kilometrů, obchvaty Frýdek-Místek, České Budějovice, Opava, Havlíčkův Brod, Břeclav, Znojmo, to je ten moment, kdy si občan vzpomene na toho hnusného politika, kterého nesnáší, protože musí jet do té práce hodinu místo toho, aby jel deset minut, nebo dálnice nebo kontakt se státem. Tak samozřejmě moje manželka je našťvaná, ona vlastně mi to vyčítá, že sem do toho šel, a ten dopad je samozřejmě jako negativní, ale už to nezměním asi. Jo, aby tam organizovali CzechTek a protesty a tak dále jako, není to samozřejmě pravda, je to nesmysl. Možná to... Já sem nečekal, že ta reakce... Je to soukromá akce, nebudou tam žádné celebrity, ani nějaké známé osobnosti, já sem dostal přiděleno sto hostů a je tam rodina, přátelé, takže my ani tam nějakým způsobem to nepropagujeme, takže není to tak. U nás to mělo takovej vývoj, že pravděpodobně *moja* pani to nikdy nepřiznala, že nejdřív asi chtěla, když

moje

SK

E

sem se rozved, abysme se vzali, a já sem říkal, že nechci, aby vypadala jak zlatokopka, no a potom se asi urazila, tak potom sem zase chtěl já a ve finále to vlastně byly děti, které si to hlavně přály, ale já si myslím, že ani jeden z nás už nechce hledat žádného partnera, já sem přece téměř důchodce, takže jsme se tak rozhodli. Nemáme. Já sem přišel o firmu díky Kalouskovi a Sobotkovi a lex Babiš, takže je to ve svěřeneckým fondu, takže nemáme smlouvu. Tak my máme s paní vztah už dvacet tři let, dneska má naše dcera narozeniny, máme dvě děti, takže my jsme spolu dlouho, *ako* na začátku to byl problém,

jako

SK

E

moje pani to těžko snášela i to, že vlastně lidi ji začínali nějak *poznávat*, ale ňák si to sedlo a už si zvykla

poznávat

SK

E

a asi tak, takže já se toho určitě neobávám, že by náš vztah se díky politice... Ono se to mohlo stát na začátku, ale teďka si to už nemyslim no. Já na ni žárlím no, ona je krásná žena, takže na ni žárlím. Jesi ona na mě, to nevím, jako já myslím že ne. Na koho žárlím? Já nevím, jak ste přišla na to, že žárlím. Ne tak jako na pani určitě. Tak ano, tak samozřejmě mezi námi je věkový rozdíl dvacet let, takže ona vypadá podstatně mladší, ona vypadá velice mladá, takže mně na mým zjevu ta politika zanechala velice negativní následky. Tak projevilo se to na mé tukové vrstvě tady, v týchto částích těla, protože

těchto částech

SK M

E E

už tolik nesportuju a že samozřejmě sem rád, když spím čtyři hodiny a to preferuju, takže... Ale mám teďka cíl, že bych chtěl zase v srpnu znovu nějak intenzivně hubnout, budeme se zase fotit na billboardy, tak abych vypadal trošku líp. To fakt nechám na lidech, já myslím, že oni rozhodnou, podle toho. Já bych byl strašně, já bych byl strašně rád, aby pokud my budeme v té příští vládě, aby tam byl tým, aby ty lidi spolupracovali, aby komunikovali, aby seděli, bez médií, a aby řešili ty věci, aby si nevzkazovali přes média, aby měli společný zájem a aby se nedělala politika. Já nevím, já nevím jak oni to myslí vážně, my jsme jasně řekli, že s komunistickou stranou nechceme být ve vládě. Já určitě nechci o tom spekulovat, já to nechám, jak dopadnou volby, a uvidíme. My samozřejmě jsme hnutí, které tady

[spekulovat]

V

E

ukázalo lidem, že ta levice a pravice, že oni si na to hrají, že mají ty programy, ale potom, když sou ve vládě, tak mají stejný program, a to sou vlastně prachy a moc. Teďka maj zase stejný program, a to je antibabiš, takže oni si dobře rozumí v té Sněmovně, *napokon* vlastně udělali ty zákony proti mně, lex

nakonec

SK

E

Babiš, hlasovali spolu proti navýšení daně z hazardu a tak dále. Takže oni hrají ty hry a potom ve sněmovně spolupracují. My jsme to nedělali, a proto jsme vlastně tam zůstali často i osamoceni no.

Komentář:

Chybovost se tentokrát výrazně snížila (z 5,9 % na 1,3 %, tj. asi 4,5krát). V celém rozhovoru se vyskytuje celkem 24 chyb. Podíl slovákismů se opět výrazně snížil z 81 % na 62,5 %. Přibýlo syntaktických problémů – v posledním rozhovoru šlo o každou pátou chybu. Jen jedna chyba byla morfologická, tři pak výslovnostní. V záznamu se objevila neexistující

slova *zdůvodňovat*, *neoblíbený* (ve slovenštině existuje, ale *n* se vyslovuje měkce), *spekulovat* (ve slovenštině existuje slovo špekulovat) a *částích*, vzniklá jazykovou interferencí. Drtivá většina chyb je opět interlingvální (92 %). Můžeme si však všimnout, že podíl interlingválních chyb s časem velmi mírně klesá (97,4 % v roce 2011, 95,8 % v roce 2014). Viz přílohu 3.

Babiš v poslední nahrávce precizněji artikuluje, stále však vynechává hlásky (jesi, mysim). Výslovnost problematických hlásek „d, ž, ř, i“ se nezměnila, stejně jako výrazné asimilace znělosti, např. z očí – [zočí]. Babiš znovu používá obecnou češtinu se spisovnými prvky, v rozhovoru zazněla expresivnější slova (prachy, makat, zlatokopka).

6 Závěr

První hypotéza se nepotvrdila. Chybovost nejprve mezi rokem 2011 a 2014 dokonce vzrostla. Když se v roce 2017 snížila, bylo to přibližně o 80 %, tedy velmi výrazně. Druhá hypotéza se také nepotvrdila. Mezi roky 2011 a 2014 se podíl slovakismů snížil o méně než deset procent, mezi rokem 2014 a 2017 se naopak snížil skoro o čtvrtinu. Ani třetí hypotéza se nepotvrdila. Největší část chyb tvořily slovakismy, nikoli chyby výslovnostního či morfologického charakteru, jak jsme předpokládali. Poslední hypotéza se pak potvrdila. Více než 80 procent chyb ve všech třech prepisech tvořily chyby interlingvální, jejich množství sice v každé nahrávce mírně kleslo, nikdy se však nesnížilo pod 90 procent.

Ve druhém a třetím přepisu vymizela slovenská slova „nech“ (ať) a „lebo“ (protože) často se vyskytující v první nahrávce („nech“ se nevyskytuje vůbec, „lebo“ pouze jednou). Opakování těchto slov lze považovat za typický a výrazný slovakizující prvek Babišovy češtiny z roku 2011. Nahrávky samozřejmě nezachycují všechny polohy Babišova jazyka a nemohou ho zachytit v jeho celistvosti, lze však říci, že se politik těchto slov zbavoval průběžně. Totéž nelze říci o dalším salientním slovenském prvku – infinitivech zakončených na „t“. Jejich počet s časem neklesá, v poslední nahrávce jich je dokonce nejvíce.

Lze si všimnout, že v prvním tříletém období se čeština Andreje Babiše alespoň ve zkoumaném vzorku prakticky nezlepšila. Během druhého období se pak naopak zlepšila výrazně: chybovost se oproti roku 2014 snížila asi na pětinu, slovakismů přibližně o čtvrtinu ubylo. Vzhledem k tomu, že Babiš žije v České republice dlouhodobě a česky pravidelně hovoří minimálně od roku 2011, pravděpodobně ale déle, bylo takové relativně náhlé zlepšení nečekané a hledali jsme pro něj vysvětlení. Bylo nám známo, že Andrej Babiš v posledních letech na svém projevu pracoval s pomocí hlasové poradkyně a lektorky Jany Postlerové. Ukázku jejich hodiny lze vidět například v dokumentu Matrix AB z cyklu Český žurnál České televize a společnosti Hypermarket Film.²³ Andrej Babiš se s Postlerovou češtině věnuje od roku 2014, zlepšení, které jsme u něj pozorovali, tak časově přesně odpovídá.²⁴ Soukromé lekce tedy považujeme za hlavní příčinu snížení chybovosti.

²³ KLUSÁK, Vít. Český žurnál: Matrix AB. *Česká televize* [online]. ČT, 2015 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10408111009-cesky-zurnal/214562262600003-matrix-ab/>

²⁴ Všechnopárty: Jana Postlerová, David Suchařípa, Jan Kratochvíl. *Česká televize* [online]. ČT, 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10090925908-vsechnoparty/218544161600001/>

7 Seznam použité literatury:

7.1 Knihy

BĚLIČ, Jaromír a Alois JEDLIČKA. *Slovenština*. 5. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.

CVRČEK, Václav. Podstatná jména (Substantiva). *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 9788024617435.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.

DIANIŠKA, Tomáš. *Můj zápas: od slovenštiny k češtině na jevišti*. Praha, 2009. Diplomová práce. Akademie múzických umění v Praze.

DOLNÍK, Juraj. *Súčasná spisovná slovenčina a jej problémy*. Bratislava: Stimul, 2007. ISBN 9788089236268.

ELLIS, Rod. a Gary Patrick. BARKHUIZEN. *Analysing learner language*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0194316347.

ELLIS, Rod. *The Study of Second Language Acquisition*. 4. Šanghaj: Shang hai wai yu jiao yu chu ban she, 1999. ISBN 7810465791.

GASS, Susan a Larry SELINKER. *Second language acquisition: an introductory course*. 3rd ed. New York: Routledge/Taylor and Francis Group, 2008. ISBN 0-203-93284-6.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 5. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

HOFFMANNOVÁ, Jana a MÜLLEROVÁ, Olga (2004): Kontakt češtiny a slovenštiny v rodinné komunikaci. Problematika idiolektu. In: V. Patráš (ed.), *Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, s. 387–396.

HOFFMANNOVÁ, Jana (2010): České jako a slovenské ako, akože v mluvených projevech (malý konfrontační pokus). In: M. Šimková (ed.), *Slovo – Tvorba – Dynamickosť: na počesť Kláry Buzássyovej*. Bratislava: Veda, s. 359–371.

HRONEK, Jiří a Petr SGALL, *Čeština bez příkras*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2459-4.

HRONEK, Jiří. *Obecná čeština*. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1972.

HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-93-x.

KAČALA, Ján. *Slovenčina – vec politická?*. 1. Martin: Vydavateľstvo Matice Slovenskej, 1994. ISBN 8070902949.

KRÁL, Ábel. *Pravidlá slovenskej výslovnosti*. 3. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996. ISBN 8008003057.

MISTRÍK, Jozef. *Moderná slovenčina*. 3. preprac. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996. ISBN 8008010428.

MISTRÍK, Jozef. Podstatné mená. *Gramatika slovenčiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1994. ISBN 8008021845.

NÁBĚLKOVÁ, Mira. *Slovenčina a čeština v kontakte: pokračovanie príbehu*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008. ISBN 978-80-224-1060-1.

NÁBĚLKOVÁ, Mira a SLOBODA, Marián: „Aj ja som išiel do sveta a donášel jsem své lásce najkrajšie kvety...“ Podoby bilingválneho diskurzu a „českoslovenčina“. In: J. Štefánik (ed.), *Individuálny a spoločenský bilingvizmus*. Bratislava: Univerzita Komenského – Gramma, 2005.

NEBESKÁ, Iva. *Jazyk - norma - spisovnosť*. Praha: Karolinum, 1996. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-718-4144-7.

PAULINY, Eugen. *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Veda, 1983.

PERGLER, Tomáš. *Babiš: příběh oligarchy*. Praha: Mladá fronta, 201n. 1. ISBN 9788020434456.

PISÁRČIKOVÁ, Mária. Jazyk súčasnej prózy a jazyková kultúra. In: POVAŽAJ, M. *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. Bratislava: Veda, 1995.

RICHARDS, Jack C. a Richard W. SCHMIDT. *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*. 4th ed. Harlow: Longman, 2010. ISBN 978-1-4082-0460-3.

SATINSKÁ, Lucia (2008): Slovenskí psychiatri v českém prostředí: sonda do česko-slovenských jazykových vztahov. Člověk – časopis pro humanitní a společenské vědy, č. 13 (15. 12. 2008). Dostupné z: <http://clovek.ff.cuni.cz/>.

SAVILLE-TROIKE, Muriel. *Introducing second language acquisition*. New York: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-521-79086-4.

SOKOLOVÁ, Miloslava, Květoslava MUSILOVÁ a Daniela SLANČOVÁ. *Slovenčina a čeština*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 2005. ISBN 8022323581.

ŠEBESTA, Karel. *Druhý a cizí jazyk: osvojování a vyučování: terminologický slovník*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. ISBN 978-807-3085-544.

ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 9788020022059.

VLASATÁ, Zuzana a Jakub PATOČKA. *Žlutý baron: skutečný plán Andreje Babiše: zřídít stát jako firmu*. V Brně: Referendum, 2017. ISBN 978-802-7016-747.

7.2 Online

ADAMIČKOVÁ, Nad'a a Marie KÖNIGOVÁ. Miliardář Babiš si troufl na Prahu. *Novinky.cz* [online]. Borgis, 2013 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/312540-miliardar-babis-si-troufl-na-prahu.html>

BŘEZINA, David a ČTK. Zajímal je pouze dovoz surovin, vysvětluje Babiš svůj spis. *IDnes.cz* [online]. Mafra, 2011 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zajimal-je-pouze-dovoz-surovin-vysvetluje-babis-svuj-svazek-u-stb-ld1/domaci.aspx?c=A111203_210829_domaci_brd

CICHOWLAS, Ola a Andrew FOXALL. *Now the Czechs Have an Oligarch Problem, Too* [online]. The FP Group, 2015 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2015/04/10/now-the-czechs-have-an-oligarch-problem-too-andrej-babis/>

JEDLIČKA, Alois. Zbrojovka horko těžko vyhrála. *Naše řeč* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, c2011, 1972 [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5607>

KLÍMOVÁ, Jana. Socialistické podniky byly líhni miliardářů. *IDnes.cz* [online]. Mafra, 2009 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/socialisticke-podniky-byly-lihni-miliardaru-f3v-/ekonomika.aspx?c=A091101_172005_ekonomika_vem

KLUSÁK, Vít. Český žurnál: Matrix AB. *Česká televize* [online]. ČT, 2015 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10408111009-cesky-zurnal/214562262600003-matrix-ab/>

KOPECKÝ, Josef. Koalice podepsala smlouvu. Politické výhrady od Zemana Sobotka nebere. *IDnes.cz* [online]. Mafra, 2014 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/lidri-cssd-ano-a-lidovcu-podepsali-koalicni-smlouvu-fha-/domaci.aspx?c=A140106_121916_domaci_kop

RAMSCAR, Michael a Daniel YARLETT. Linguistic Self-Correction in the Absence of Feedback: A New Approach to the Logical Problem of Language Acquisition. *Cognitive Science* [online]. 2007, 31(6), 927-960 [cit. 2017-07-08]. DOI: 10.1080/03640210701703576. ISSN 03640213. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1080/03640210701703576>

ŠÍDLOVÁ, Tereza. Babiš má hnůtí našťvaných, chce se dostat do Parlamentu. *Aktuálně.cz* [online]. Economia, 2011 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/babis-ma-hnuti-nastvanych-chce-se-dostat-do-parlamentu/r~i:article:720366/>

70 nejbohatších Čechů 2017. *Forbes* [online]. MediaRey, SE, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://www.forbes.cz/miliardari/>

AGROFERT, spol. s r.o. *Peníze.cz - Obchodní rejstřík* [online]. Partners Media, c2000-2017 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <http://rejstrik.penize.cz/48117072-agrofert-spol-s-r-o>

Andrej Babiš. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR, c2009-2017 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/andrej-babis-115388/>

Babiš a StB: byznysmen popírá spolupráci, ústav si "myje ruce" [online]. [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/babis-a-stb-byznysmen-popira-spolupraci-ustav-si-myje-ruce_219215.html

Babiš a StB: byznysmen popírá spolupráci, ústav si "myje ruce". *Týden.cz* [online]. Empresa Media, 2011 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/babis-a-stb-byznysmen-popira-spolupraci-ustav-si-myje-ruce_219215.html

Babiš čelí trestnímu oznámení za krácení daní skrze korunové dluhopisy. *IDnes* [online]. Mafra, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/babis-trestni-oznameni-kraceni-dani-d6h-/domaci.aspx?c=A170104_143423_domaci_hro

Babiš definitivně končí ve vládě. Zeman ho odvolá ve středu. *Info.cz* [online]. Czech News Center, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/babis-definitivne-konci-ve-vlade-zeman-ho-odvola-ve-stredu-10053.html>

Babiš chce žalovat Kalouska za výrok o "udavači StB". *Aktuálně.cz* [online]. Economia, 2013 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/babis-chce-zalovat-kalouska-za-vyrok-o-udavaci-stb/r~2f32e826207611e3ba47002590604f2e/>

Babiš vložil Agrofert do svěřenských fondů. Dohlížet na ně bude i partnerka Monika. *Lidovky.cz* [online]. Mafra, 2017 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/babis-vlozil-akcie-svych-firem-do-sverenskych-fondu-fh5-/zpravy-domov.aspx?c=A170203_121839_ln_domov_ELE

Babišův spis oživil na sociálních sítích. Nikdy jsem s StB nespolupracoval, opakuje lídr ANO. *Ihned.cz* [online]. Economia, 2013 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-60715160-babisuv-spis-ozivil-na-socialnich-sitich-nikdy-jsem-s-stb-nespolupracoval-opakuje-lidr-ano>

Babišův spis oživil na sociálních sítích. Nikdy jsem s StB nespolupracoval, opakuje lídr ANO [online]. [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-60715160-babisuv-spis-ozivil-na-socialnich-sitich-nikdy-jsem-s-stb-nespolupracoval-opakuje-lidr-ano>

Dialect. *Oxford English Dictionary* [online]. Oxford University Press, c2017 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.oed.com/view/Entry/51878?rskey=TwgLJg&result=1&isAdvanced=false#eid>

Dialect. *Oxford Reference* [online]. Oxford University Press, c2017 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199202720.001.0001/acref-9780199202720-e-893?rskey=ZYYwW4&result=891>

Koine. *Merriam-Webster* [online]. Merriam-Webster, 2017 [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/koine>

Kompletní spis spolupracovníka StB Andreje Babiše [online]. Aktuálně.cz, 2013 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kompletni-spis-spolupracovnika-stb-andreje-babise/r~i:gallery:31547/r~i:photo:571930/> [online]. [cit. 2017-06-19].

Kompletní spis spolupracovníka StB Andreje Babiše. *Aktuálně.cz* [online]. Economia, 2013 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kompletni-spis-spolupracovnika-stb-andreje-babise>

KS ZNB Správa ŠtB Bratislava (Séria II). *Ústav pamäti národa* [online]. c2004-2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.upn.gov.sk/regpro/zobraz.php?typ=kraj&kniha=75&strana=18&zaznam=68924>

Nářečí. *Internetová jazyková příručka* [online]. ÚJČ AV ČR [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=n%C3%A1%C5%99e%C4%8D%C3%AD>

Normativní a kodifikační příručky. *Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky* [online]. ÚJČ AV ČR [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/dotazy/0131.html>

Nové důkazy podporují tezi o spolupráci Babiše s StB. *Aktuálně.cz* [online]. Economia, 2013 [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nove-dukazy-usvedcuji-babise-ze-spoluprace-s-stb/r~f98dcda43afa11e38f380025900fea04/>

O Agrofertu. *Agrofert* [online]. Agrofert [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <https://www.agrofert.cz/o-agrofertu>

Popularita politiků. *STEM* [online]. STEM, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/category/popularita-politiku/>

Sobotka oznámil, že vláda kvůli Babišovým kauzám podá demisi. Je to zbabělec, zní z ANO. *ČT24* [online]. 2017 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2106053-kabinet-bohuslava-sobotky-poda-demisi>

STEM – volební preference – červen 2017. *Stem.cz* [online]. Stem, 2017 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/stem-volebni-preference-cerven-2017/>

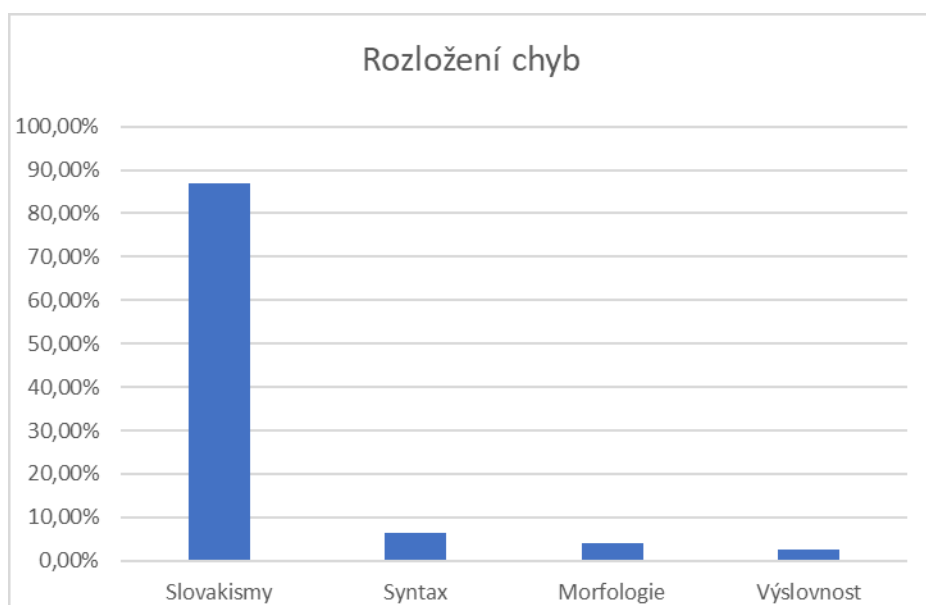
Všechnopárty: Jana Postlerová, David Suchařípa, Jan Kratochvíl. *Česká televize* [online]. ČT, 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10090925908-vsechnoparty/218544161600001/>

Výsledky voleb v České republice. *IDnes.cz* [online]. Mafra, 2013 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://volby.idnes.cz/poslanecka-snemovna-2013.aspx>

"Zvláštní pocit." Babiš si podepsal výpověď v Agrofertu. *Týden.cz* [online]. Empresa Media, 2014 [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet-miliardaru/zvlastni-pocit-babis-si-podepsal-vypoved-v-agrofertu_295519.html#.Ut1mFxBNzIU

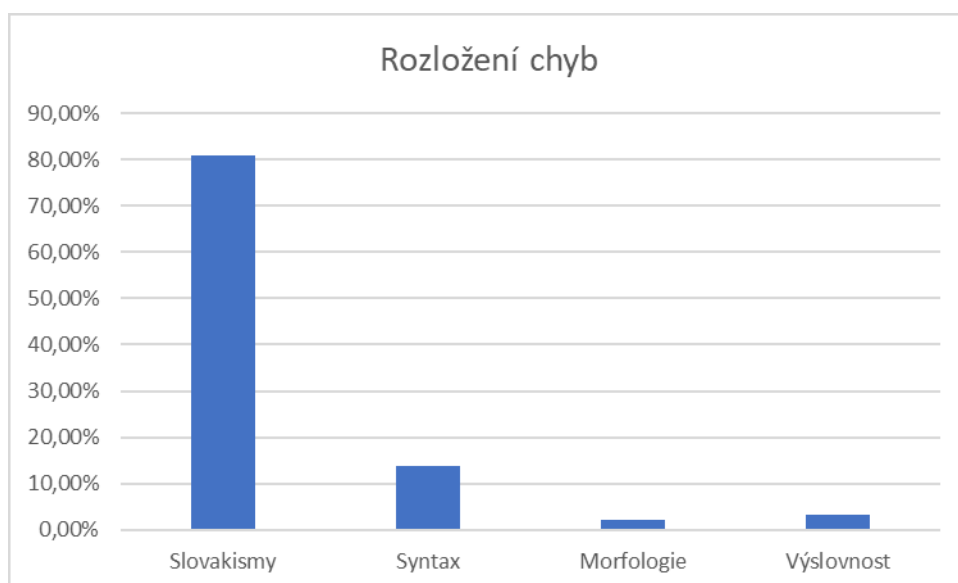
Příloha 1. - 2011

Počet slov	1722	100,00%
Celkový počet chyb	77	4,50%
Slovakismy	66	87,00%
Syntax	8	6,50%
Morfologie	1	3,90%
Výslovnost	2	2,60%
Interlingvální	75	97,40%
Intralingvální	2	2,60%

Příloha 2. - 2014

Počet slov	1619	100,00%
Celkový počet chyb	95	5,90%
Slovakismy	77	81,00%
Syntax	13	13,70%
Morfologie	2	2,10%
Výslovnost	3	3,20%
Interlingvální	91	95,80%
Intralingvální	4	4,20%

Příloha 3. - 2017

Počet slov	1779	100,00%
Celkový počet chyb	24	1,30%
Slovakismy	15	62,50%
Syntax	5	20,80%
Morfologie	1	4,20%
Výslovnost	3	12,50%
Interlingvální	22	92,00%
Intralingvální	2	8,00%

